

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

★ ★

ΑΜΦΙΣΣΑ
1985

Ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο ἀπ' τὴν

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Ἀμφισσα, Πανουργιά 1

Τεύχος 34, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1985

Υπεύθυνος γιὰ τὴν ὄλη: Δημήτρης Ἰωάν. Κολοβός
Δημ. Γούναρη 39, Ἀμαρούσιον, τηλ. 80.25.926

Υπεύθυνος τυπογραφείου: Γεώργιος Μπρουζιώτης
Κωλέττη 4 - Ἀθήναι - Τηλ. 360.38.20

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γεώργιος Κουτσοκλένης, πρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Σωτήριος Ζήσιμος, ἀντιπρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Εὐθ. Τσαφόγιαννος, γραμματέας Ε.Φ.Μ.

Γεώργιος Καραϊνδρὸς, ταμίας Ε.Φ.Μ.

Χρήστος Καρβέλης, ἔφορος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Ἀγουρόπουλος

μέλη Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ.

Θεμιστοκλῆς Φουσέκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
—Φωκικά καὶ ἄλλα, τοῦ Δ. Ι. Κ.	1/945
—Ἀφιέρωμα στὴν ἄλωση τῆς Πόλης	7/951
—Ὅσο ἔαστάν οἱ ρίζες, τοῦ Μήτσου Ἐλατου	8/952
—Ἐκκλησιᾶς καὶ γιορτὲς στὴ Δεσφίνα, τοῦ Σωτ. Ντόσκα	17/961
—Στ' Ἀγιαννιοῦ τ' ἀλάμπαρδα, τοῦ Γιάν. Ἠλιόπουλου	20/964
—Ἐξωκκλήσια στὴν Ἀμφισσα, τοῦ Κων. Στοφορόπουλου	23/967
—Νεράϊδες, τοῦ Γ. Μπ.	26/970
—Λόγια τῆς... μισῆς, τοῦ ΓΕΝΝΙΚΟ-ς	29/973
—Νέα τῆς Ἑταιρείας	31/975

ΦΩΚΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

1.— Η ΠΑΙΔΕΙΑ. Τὸ γεγονός, ἂν δὲν ἦταν τόσο σοβαρό, εὐκολα θὰ μπορούσε νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ἀστεῖο. Μεγάλος ἀριθμὸς τελειοφοίτων λυκείου, διαγωνιζομένων στὴν ἔκθεση, δὲν ἤξεραν τὴν ἔννοια τῶν λέξεων «ἀρωγὴ» καὶ «εὐδοκίμηση». Καί..., φυσικά, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς..., διαμαρτυρήθηκαν ἔντονα γιὰ τὴ χρησιμοποίησίν τους. Ὡς σημειωθεῖ δὲ ὅτι οἱ διαγωνιζόμενοι αὐτοὶ διεκδικοῦν τὴν εἰσαγωγή τους στὰ ἀνώτατα πνευματικὰ ἰδρύματα καὶ φιλοδοξοῦν ν' ἀποτελέσουν τὸ αὐριανὸ ἐπιστημονικὸ δυναμικὸ τῆς χώρας.

Ἡ ἀρμόδια ἐπιτροπὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, θορυβημένη ἀπὸ τὴν χειροπιαστὴ ἀπόδειξη τῆς τραγικῆς τῆς ἀποτυχίας καὶ αἰσθανόμενη, ἴσως, τύψεις γιὰ τὰ θύματα τῆς τακτικῆς καὶ τῶν μέτρων τοῦ Ὑπουργείου, ποὺ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὸ ἀπίθανο αὐτὸ γεγονός, μετὰ ἀμήχανη ἀμφιταλάντευση ἔδωσε κάποια ἐννοιολογικὴ ἐρμηνεία τῶν λέξεων ἀδιαφοροῦσα ἂν μὲ τὴν ἐνέργειά της αὐτὴ καταρράκωνε τὴν ἔννοια τοῦ διαγωνισμοῦ — γιὰτὶ περὶ διαγωνισμοῦ, οὐσιαστικά, πρόκειται ἀφοῦ καταρτίζεται σειρά ἐπιτυχίας — καὶ συγχρόνως ἀδικοῦσε κατάφωρα ἐκείνους ἀπὸ τοὺς διαγωνιζόμενους ποὺ γνώριζαν τὴν ἔννοια τῶν λέξεων — καὶ ἐπομένως τὸ θέμα — στερώντας τους θέθαιους βαθμούς.

Κι' ἀνάμεσα στοὺς διαμαρτυρόμενους μαθητὲς καὶ τὸ ἀμήχανο Ὑπουργεῖο, οἱ ἐπιτηρητὲς καθηγητὲς, ὑπεύθυνοι καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ ποσοστὸ τους στὴν ἄγνοια τῆς μητρικῆς γλώσσας ἀπὸ τὰ ἑλληνόπουλα, παρέμειναν ἄλαλοι, μὴ γνωρίζοντας τί νὰ κάμουν.

Αὐτὰ τὰ λίαν... ἐνθαρρυντικὰ καὶ παρήγορα γιὰ τὸ μέλλον συνέβησαν στὶς γενικὲς ἐξετάσεις τοῦ Ἰουνίου καὶ προκάλεσαν κάθε ἄλλο παρὰ εὐχάριστες σκέψεις σὲ κάθε Ἕλληνα. Σ' αὐτό, λοιπόν, τὸ κατάντημα ἔφτασε ἡ παιδεία στὸν τόπο μας; Ὅταν οἱ ἄλλοι λαοὶ προχωροῦν μὲ τὴν ἱλιγγιώδη ταχύτητα ποὺ ἐπιτρέπει ἡ τεχνολογικὴ ἐξέλιξη ἐμεῖς ὀπισθοδρομοῦμε;

Μὰ τί κάνει τὸ ἀρμόδιο Ὑπουργεῖο; Τόσες καὶ τόσες ἐνδείξεις — πρὸ διετίας εἶχε ἀνακύψει παρόμοιο θέμα μὲ τὴ λέξη «ἄμιλλα» — δὲν τὸ προβληματίσαν; Κανένας ἀπὸ τοὺς τόσους καλοπληρωμένους συμβούλους — εἰδικούς καὶ μὴ — δὲν ἀντελήφθηκε τὸν κίνδυνον καὶ τὴν ὀπισθοδρόμηση; Καὶ οἱ ἑκατοντάδες

ἐκπαιδευτικοὶ σύμβουλοι δὲν θεώρησαν καθήκον τοὺς νὰ κρούσουν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου; Δὲν τὸν ἀντελήφθησαν ἄραγε ἢ μήπως ἀπέφευγαν νὰ κρίνουν τὴν ἀποδοτικότητα τῶν ἐφαρμοζομένων μέτρων; Τότε ποῖός εἶναι ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεώς τους; Καὶ τώρα ποὺ τὰ πλήρη ἀποτελέσματα τῶν γενικῶν ἐξετάσεων ἔδειξαν τὸν καταποντισμὸ σὲ ὅλα τὰ μαθήματα καὶ ὅλες τὶς δέσμες τί θὰ γίνει;

Θ' ἀφυπνιστοῦν ἄραγε, οἱ ἀρμόδιοι ἢ θ' ἀφήσουν τὰ πράγματα νὰ συνεχίσουν τὸν κατήφορο μέσα στὴ γενικὴ μακαριότητα;

2.— ΟΙ ΠΥΡΚΑΪΕΣ. «Γιὰ τὰ δημόσια συμφέροντα ἔπρεπε ἡ Κυβέρνηση νὰ γνολιάζεται, μὰ ἐκεῖνη ἔχει ἄλλες ἔγνοιες. Τὴν Κυβέρνησή μας, δυστυχῶς, δὲν τὴν γνολιάζει γιὰ κείνα π' ὄχει ἀλλὰ τὴ γνολιάζει γιὰ κείνα ποὺ δὲν ἔχει. Τὴ γνολιάζει γιὰ τὰ Γιάννινα καὶ δὲν τὴ γνολιάζει γιὰ τὰ δάση μας ποὺ κάθε χρόνο καίγονται».

Ἄς μὴν σπεύσει κανένας νὰ μᾶς κατηγορήσει γιὰ ἀντικυβερνητικὴ διάθεση ἢ κριτικὴ, τὸ κείμενο δὲν εἶναι δικό μας. Εἶναι ἀπόσπασμα ἀπ' τὸ διήγημα τοῦ Ἀνδρέα Λασκαράτου «αὐτογράφον ἑνὸς μπιστικοῦ» καὶ γράφτηκε πρὶν ἑκατὸ, περίπου, χρόνια. Ἄν δὲ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει ἐπὶκαιρο σ' αὐτὸ δὲν φταίει, ἀσφαλῶς, ὁ Λασκαράτος, ἀλλὰ κάποιοι ἄλλοι.

Ἐμεῖς πάντως τὸ δημοσιεύουμε μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς «ἡμέρας τοῦ περιβάλλοντος» (5 Ἰουνίου) καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς θερινῆς περιόδου, ποὺ πάντα περικλείει κινδύνους γιὰ τὰ δάση, ὡς ὑπόμνηση πρὸς τοὺς ἀρμόδιους γιὰ τὴν ἀνάγκη αὐξημένης μέριμνας γιὰ τὴν προστασία τῶν λιγοστῶν δασῶν ποὺ ἀπόμειναν στὴ χώρα μας.

Μιὰ ἀνακοίνωση κάποιου ἀρμόδιου, ποὺ συνέπεσε τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες καὶ ποὺ μᾶς γνωστοποιοῦσε ὅτι ἡ ὑπηρεσία του εἶχε ἐντοπίσει πλέον τὶς αἰτίες τῶν πυρκαϊῶν καὶ τὰ κίνητρα τῶν δραστῶν, μᾶς καθυσόχασε. Δὲν πρόλαβε ὅμως νὰ σθύσει ὁ ἀπόηχός της καὶ πολυάριθμες πυρκαϊκὲς ξέσπασαν σ' ὁλόκληρὴ τὴ χώρα, σκορπίζοντας τὸν τρόμο καὶ τὴν ἀπόγνωση. Τὸ κράτος αἰφνιδιάστηκε, οἱ ἀντιδράσεις του ἦταν σπασμωδικὲς καὶ ἀνοργάνωτες, καὶ ἡ κατάσταση ξέφυγε ἀπὸ τὸν ἑλεγχό του. Καὶ ἐνῶ οἱ δυνατοὶ ἄνεμοι ἔδιναν στὶς πυρκαϊὲς τὴ μορφὴ θεομηνίας, ξανακούστηκαν πάλι δηλώσεις... ἀρμοδίων ὅπου ἐκθειαζόταν ἢ... δραστηριότητα τοῦ ἄλφα νομάρχου, ἢ...ἐπιτυχημένη ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως ἀπὸ τὸν βῆτα ὑπεύθυνον καὶ ἄλλα παρόμοια. Γιὰ τοὺς νεκροὺς ὅμως, γιὰ τὶς πυρπολημένες περιουσίες, — σπίτια, κτήματα, καλ-

λιέργειες — για τις χιλιάδες στρέμματα δάσους που γίναν στάχτη, τίποτα — ...«σιγή ιχθύος». Τα ίδια για τον έφεταινο περιορισμό των κονδυλίων πυροπροστασίας κατά το ένα τρίτο, που κατάγγειλαν οι δασολόγοι, για την έλλειψη σοβαρού σχεδιασμού, για τ' αεροπλάνα που δεν πετούν, για τις ζώνες πυρασφάλειας που δεν συντηρούνται, για τις δυνατότητες προσπελάσεως που δεν προβλέφθηκαν και για τόσα και τόσα άλλα. Δεν παρέλειψαν όμως να μās διαβεβαιώσουν για την... αποδοτικότητα των προγραμμάτων που εκπόνησαν διάφορες έπιτροπές — αν τα μέλη των διαφόρων έπιτροπών εκτελούσαν, έστω και εκ περιτροπής, κάθε καλοκαίρι καθήκοντα δασονόμου θα είχαμε ασφαλώς ιδεώδη δασοπροστασία — έστω και αν αυτό συμβεί όταν δεν θα υπάρχει πια ούτε ένα μικρό δεντράκι. Και για την αναδάσωση ούτε λέξη. Τη φροντίδα αυτή την έναποθέτουν, φαίνεται, στη μέριμνα της Φύσεως — ως κάμει και αυτή... κάτι. Έκτός αν συσταθεί και γι' αυτή καμιά καινούργια έπιτροπή.

3.— Η ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. Πόσο δίκηο είχαν εκείνοι που, από χρόνια, τόνιζαν την ανάγκη έπισήμου έορτασμού των έπετειών του ΟΧΙ (28 Οκτωβρίου 1940 και 6 Απριλίου 1941) και τη διαρκή και με κάθε τρόπο υπόμνηση, προς όλες τις κατευθύνσεις, της συμβολής της χώρας μας στον Άγώνα κατά του "Αξονα και στην υπόθεση της ελευθερίας, αποδείχθηκε κατά τον πρόσφατο έορτασμό της τεσσαρακοστής έπετειού της Νίκης.

Ούτε λίγο ούτε πολύ στην τελετή που έγινε στη Μόσχα, έπίσημα χείλη ισχυρίστηκαν ότι μοναχά οι σοβιετικοί και οι σύντροφοί τους του κομμουνιστικού μπλόκ άγωνίστηκαν κατά του "Αξονα — έστω και αν ή ΕΣΣΔ εκήρυξε τον πόλεμο κατά της 'Ιαπωνίας 20 ήμέρες πρό του τέλους της και ή Βουλγαρία εγκατέλειψε τη Γερμανία την ύστατη στιγμή, όταν τα στρατεύματα του Τολμπούχιν εισέβαλαν σ' αυτή — και ότι ή προσφορά της 'Ελλάδας υπήρξε έλαχίστη, μικρότερη και εκείνης της 'Αλβανίας ακόμη,

Προκλητικότερη και θρασύτερη απόπειρα παραχαράξεως της ιστορίας δεν έχει αποπειραθεί ούτε από αυτόν ακόμα τον έφευρέτη και αρχιερέα της σχετικής μεθόδου, τον Γκαίμπελς! Μπορεί ή διαστροφή κάθε αλήθειας να αποτελεί υπόθεση ρουτίνας στα καθεστώτα όπου βασιλεύει ο μονόλογος και ή πειθήνια άποδοχή της «ντιρεχτίθας», ή μετατροπή όμως των ψοφο-

δεῶν καὶ ἄκαπνων προσκυνητῶν τοῦ "Αξονα σέ... ἀτρόμητους πολεμιστῆς, ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν ἀδιάντροπων «τσανακογλυφτῶν» τοῦ Χίτλερ ὡς... ἀντιφασιστῶν καὶ ἡ παρουσίαση τῶν αἰσχροῦν καιροσκοπῶν καὶ λαφυραγωγῶν ὡς ὑποδειγμάτων... ἀγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας ἀπαιτεῖ μεγάλη ἀναίδεια καὶ θράσος ἀπὸ μέρους τοῦ ὁμιλητῆ, ἀλλὰ καὶ παχυλὴ ἀμάθεια ἀπὸ μέρους τῶν ἀκροατῶν.

Ἡ δὲ ἀπονομή... εὐσήμεων στοὺς «μηδίσαντες» καὶ τοὺς ἀπόντες ἀποτελεῖ τὸ λιγότερο, πρόκληση στὴ νοημοσύνη τῶν λαῶν. Καὶ ἡ Ἑλλάδα, θὰ ρωτήσετε, μὲ τίς τόσες δάφνες καὶ θυσίεις; Ἡ Ἑλλάδα, νὰ τὸ θυμηθεῖτε, στὴν τεσσαρακοστὴ πέμπτῃ ἐπέτειο τῆς Νίκης θὰ βρεθεῖ, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, σύμμαχος τοῦ Χίτλερ, ἀφοῦ θὰ ἔχει... ἀποδείχθῃ ὅτι ὑπόγραψε τὸ σύμφωνο!! Μεταξῶ — Ρίμπεντροπ, τοῦ ἐπέτρεψε τὴν... ἔκρηξη τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου καὶ ὅτι ὑπῆρξε στενὸς συνεργάτης τοῦ... Μουσολίνι, μὲ τὸν ὁποῖο, ὡς γνωστόν, μοιράστηκε τὴ... δύστυχη καὶ ἀντιφασιστικὴ Ἀλβανία.

Καὶ νὰ σκεφθεῖ κανένας ὅτι ὅλα τοῦτα, συνέβησαν χωρὶς, δυστυχῶς, ν' ἀκουστεῖ καμμιά διαμαρτυρία ἀπὸ μέρους μας, χωρὶς νὰ σημειωθεῖ καμμιά ἀντίδραση, χωρὶς νὰ προκληθεῖ κανένας ξεσηκωμός. Ἀντὶ τῆς ἀποστομωτικῆς ἀπαντήσεως προτιμήθηκε ἡ στάση τῆς «αἰδήμονος σιωπῆς» — ἄγνωστο γιὰτί.

Καὶ τίς χιλιάδες τῶν νεκρῶν μας, ποὺ ἄφησαν τὰ κόκκαλά τους στὰ τέσσερα σημεία τοῦ ὀρίζοντα γιὰ τὴν ἱερὴ ὑπόθεση τῆς Ἑλευθερίας, φαίνεται ὅτι κανένας δὲν τοὺς λογαριάζει — ξεχάστηκαν ἀκόμα καὶ ἀπὸ ἐμᾶς.

Ὡραῖος καὶ λίαν ἐνθαρρυντικός, ἀλήθεια, τρόπος, ἀποτίσεως τιμῆς σὲ ὅσους προασπίστηκαν τὰ ἱερά καὶ ὅσια καὶ δὲν φρόντισαν νὰ εἶναι «ἀπόντες»!

Καὶ ἀκόμα ὠραιότερο παράδειγμα, πρὸς ἀποφυγὴν, γιὰ τοὺς νεωτέρους.

4.— ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ. Μὲ τὸν τίτλο αὐτὸ τὸ περιοδικὸ «Πολιτικὰ Θέματα» (τεῦχος 554 σελ. 20) γράφει:

«765 ἑκατομμύρια (ἂν τελικὰ δὲν ὑπερβῇ τὸ δις) εἶναι ὁ προϋπολογισμὸς τῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων ποὺ θὰ γίνουν στὴν Ἀθήνα (καὶ ἡ κ. Τσοῦδεροῦ, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴ ὁ κ. Μελάς στὰ Π.Θ. κατήγγειλαν τὴν ἔλλειψη διαφανείας στὴ διαχείριση αὐτῶν τῶν κονδυλίων μὲ τὴν «ἐν λευκῷ» ἀνάθεση στὸν ἀδελφὸ τῆς κ. Ὑπουργοῦ). Ποσὸν ὄντως γιγαντιαῖο γιὰ τὰ μέτρα μιᾶς ἐποχῆς λιτότητος, ἀνεργίας καὶ κρίσεως, ποὺ ἡ κ. ὑπουργός, ὅταν ἡ Ἀ-

θήνα δὲν ἔχει μιά αἶθουσα τῆς προκοπῆς καὶ οἱ πολιτιστικοὶ σύλλογοι τῆς ἐπαρχίας ἐκλιπαροῦν γιὰ μικροενισχύσεις, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἐξοικονομήσει γι' αὐτοὺς καὶ ὄχι νὰ τὸ πετάξει ἀπὸ τοὺς θράχους τῆς Ἀκροπόλεως».

Χρειάζονται σχόλια;

Δ. Ι. Κ.

Δημοσιεύουμε τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολὴ λόγω τῆς ἰδιάζουσας σημασίας τοῦ θέματος στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται:

«Πρὸς τὸ περιοδικό

«Σελίδες ἀπὸ τὴ Φωκίδα».

Κε Διευθυντά,

Δὲν εἶμαι ἐντόπιος διαμένω ὅμως ἀπὸ ἐτῶν στὴ Φωκίδα καὶ παρακολουθῶ μὲ ἐνδιαφέρον τὴν προσπάθεια ποὺ καταβάλλεις ἀπὸ μακροῦ γιὰ ν' ἀναταράξεις τὰ ἀποτελματώμενα, ὡς συνήθως, νερὰ ἐνὸς ἐπαρχιακοῦ χώρου καὶ νὰ δημιουργήσεις πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Καὶ ὁμολογῶ ὅτι χαίρομαι τὴν πίστη σου, τὸ θάρρος σου καὶ τὴν ἐπιμονή σου νὰ ἀγωνίζεσαι, σχεδὸν μόνος, ἐναντίον ἀμετρήτων ἀντιξοοτήτων. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μὲ παρακίνησε νὰ σοῦ γράψω τὶς σειρὲς αὐτὲς δὲν εἶναι οἱ πιὸ πάνω διαπιστώσεις — γι' αὐτὲς ἄλλοτε — μὰ κάτι ἄλλο ποὺ ἐκ πρώτης ὄψεως μπορεῖ νὰ φαίνεται ἀσήμαντο καὶ ἐπουσιῶδες στὴν πραγματικότητα ὅμως, εἶναι καὶ σημαντικό καὶ οὐσιῶδες. Παρατήρησα, λοιπόν, μὲ ἀρκετὴ ἐκπληξη, ἴσως γιατί δὲν τὸ περίμενα, ὅτι δὲν ὑπέκυψες, οὔτε γιὰ μιὰ φορὰ, στὸν πειρασμὸ — καὶ τὶς πιέσεις ἀσφαλῶς — νὰ δημοσιεύσεις κάποια ἀπὸ τὶς «κλισαρισμένες», σχεδόν, ἀνακοινώσεις - κριτικὲς ποὺ οἱ διάφοροι συγγραφεῖς συνηθίζουν νὰ ἀποστέλλουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ γιὰ δημοσίευση. Τὸ τί περιέχεται σὲ αὐτὲς τὶς «αὐτο - παρουσιάσεις» δὲν λέγεται — τὰ ὡσαννὰ μονάχα λείπουν. Μεγαλῆστομοι χαρακτηρισμοὶ τοῦ συγγραφέα — τοῦ ἑαυτοῦ τους δηλ.σδῆ — διθυραμβικὲς ἐξυμνήσεις τοῦ προηγούμενου ἔργου του, πομπῶδη ἐπίθετα ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ, γιὰ τὸ «ἀνά χεῖρας» καὶ πολλὰ ἄλλα ποὺ φθάνουν ὡς τίς... μαθητικές του ἐπιδόσεις.

Ἀπύλωτοι ὕμνολόγοι τοῦ ἔργου τους καὶ πραγματικοὶ «πλασιέ» τοῦ ἑαυτοῦ τους, γράφουν, γράφουν, γράφουν, ἀσταμάτητα καὶ τὶς αὐτο-κριτικὲς τους ἀποστέλουν στὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἐφημερίδες ὅλης τῆς χώρας σὲ ἐφαρμογὴ κάποιου ἰδιότυπου MARKETING. Καὶ ἀξιῶνουν ἀπὸ τὸν κάθε ὑπεύθυνο τὴν υἱοθέτηση

τους με την υπογραφή του, ἔστω καὶ ἐὰν ἀκόμα αὐτὸς ἀγνοεῖ τὸ κρινόμενο ἔργο. Ἐπιπροσθέτως ἀδιαφοροῦν παντελῶς ἐὰν με τὸν τρόπο αὐτὸ θίγουν τὴν ἀξιοπρέπεια τούτου, προσβάλουν τὴν πνευματικὴ τοῦ ὑπόστασι καὶ τοῦ ζητοῦν νὰ μεταβληθεῖ σὲ σινεργὸ ἐξαπατήσεως τοῦ ἀγοραστή - ἀναγνώστη. Δυστυχῶς δέ, πολλοὶ ὑπεύθυνοι τὰ δημοσιεύουν εἴτε ὑποκύπτοντας στὸν πειρασμὸ τῆς ἀκοπῆς ἢ ἀνέξοδης συμπληρώσεως τῆς ὕλης, εἴτε ἀποβλέποντας σὲ κάποια μελλοντικὴ ἐξυπηρέτησι ἢ ὄφελος, εἴτε, τέλος, ἀπὸ... εὐγένεια.

Χαίρομαι ἰδιαίτερα ποὺ δὲν ὑπέκυψες σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ὅχι μονάχα γιατί ἔτσι δείχνεις μιὰ ἀνώτερη ποιότητα ἡθους ἀλλὰ καὶ γιὰ κάτι ἄλλο, ἐξ ἴσου σπουδαῖο. Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ἡ κριτικὴ ἀποτελεῖ τὸ φόβητρο κάθε δημιουργοῦ, ἀποτελεῖ ὅμως καὶ κίνητρο γιὰ τὴ διαρκὴ καταβολὴ προσπάθειας ἀπὸ μέρους του καὶ πολὺτιμο βοήθημα γιὰ τὴν ποιοτικὴ βελτίωσι τοῦ ἔργου του. Ὅλοι σήμερα παραδέχονται ὅτι ὁ Παπαντωνίου, ὁ Χουρμούζιος, ὁ Βαρίκας, ὁ Μελάς — γιὰ ν' ἀναφέρω τοὺς πρὸ γνωστούς—, με τὴ σκληρὴ μὰ ἐμπεριστατωμένη καὶ τεκμηριωμένη κριτικὴ τους, συνέβαλαν οὐσιαστικὰ στὴν ἀνθησι τῆς λογοτεχνίας στὰ χρόνια τους. Καὶ ὅτι ἡ ἔλλειψι παρόμοιων κριτικῶν διευκόλυνε τὴ δημιουργία τῆς σημερινῆς καταστάσεως ὅπου τὸ κάθε πρωτόλειο παρουσιάζεται ὡς ἀριστουργημα καὶ ὁ κάθε «γραφεὺς» ὡς λογοτέχνης περιωπῆς, ποὺ ἀποτελεῖ, μάλιστα, «τιμῆς ἔνεκεν» καὶ μέλος... δυὸ - τριῶν σωματείων.

Τὴν ἀποψή μου αὐτὴ ἐπικυρώνουν οἱ διαπιστώσεις διαφόρων ἐκδοτῶν ποὺ σημειώνουν τὴ συνεχὴ μείωσι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πωλήσεων καὶ ἐκφράζουν τὶς ἀνησυχίες τους γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας. Τὸ πῶς τώρα συμβιβάζεται ἡ... ὑπερπαραγωγή ἀριστουργημάτων με τὴ συνεχῶς ἐλαττούμενη ζήτησή τους αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα ποὺ μοναχὰ οἱ... δημιουργοὶ μπορεῖ νὰ ἐξηγήσουν.

Προσωπικὰ πιστεύω ὅτι ἐὰν τὰ κάθε λογῆς ἔντυπα, ἀντὶ νὰ ἀσχολοῦνται με τοὺς στερεότυπους διθυράμβους ποὺ τοὺς ἀποστέλλουν, δημοσίευαν κριτικὲς τῶν κυκλοφορούντων ἔργων, θὰ εἶχε γίνει ἓνα μεγάλο θῆμα ὅχι μοναχὰ γιὰ τὴν ἀναχαίτιση ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν διόρθωσι αὐτῆς τῆς ἀπαράδεκτης, καὶ γιὰ κανένα, πάντως, ὠφέλιμης καταστάσεως. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν μπορῶ παρὰ ν' ἀναγνωρίσω τὴ μοναδικότητά σου γιὰ τὴν ὁποία καὶ σὲ συγχαίρω.

Μὲ ἀπέραντη ἐκτίμησι
Κ. Α. Μ.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

29-5-1453

Για τή θλιβερή επέτειο τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀντὶ οἵουδήποτε ἄλλου ἀφιερῶματος προτιμήσαμε τὸ ἀκόλουθο «ἀνακάλημα»* (θρῆνο) ποὺ γράφτηκε ἀμέσως μετὰ τὴν ᾿Αλωση καὶ ποὺ ἐκφράζει, μὲ δωρικὴ λιτότητα, τὸ πένθος γιὰ τὸ τραγικὸ γεγονός. Ὁ δὲ συσχετισμὸς τοῦ μὲ τὸ δράμα τῆς Κύπρου καὶ τὸ συνεχιζόμενο ᾿Αττίλα, τοῦ προσδίνει μιὰ δραματικὴ ἐπικαιρότητα ποὺ φέρνει στὴ μνήμη κάθε ἑλληνα καιροὺς χαλεποὺς καὶ συγκινεῖ βαθύτατα τὴν ψυχὴ του.

«Σ»

Ἦλιε, μὴ φέγγεις πιὸ στὴν Κωνσταντινούπολι

Ἦλιε μου, ἀνάτειλε παντοῦ, σ' οὐλον τὸν κόσμον φέγγε
καὶ ἔκτεινε τὰς ἀκτίνας σου σ' ὅλην τὴν οἰκουμένην
καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν πρώην φωτισμένην
καὶ τώρα τὴν Τουρκόπολιν, δὲν πρέπει πιὸ νὰ φέγγης.
Ἄλλ' οὐδὲ τὰς ἀκτίνας σου πρέπει, ἐκεῖ νὰ στέλλης
νὰ βλέπουν τ' ἄνομα σκυλιὰ τὲς ἀνομιές νὰ κάμνουν,
νὰ ποίσου στάθλους ἐκκλησιές, νὰ καίουν τὰς εἰκόνας,
νὰ σχίζουν, νὰ καταπατοῦν τὰ ᾿λόχρυσα θαγγέλια,
νὰ καθυβρίζουν τοὺς σταυροὺς, νὰ τοὺς κατατσακίζουν,
νὰ παίρνουσιν τ' ἁσῆμια τοὺς καὶ τὰ μαργαριτάρια,
καὶ τῶν ἁγίων τὰ λείψανα τὰ μοσχομυρισμένα,
νὰ καίουν, ν' ἀφανίζουν, στὴ θάλασσα νὰ ρίπτουν,
νὰ παίρνουσιν τὰ λιθάρια τῶν καὶ τὴν εὐκόσμησίν τῶν
καὶ στ' ἅγια δισκοπότηρα κοῦπες κρασί νὰ πίνουν.

.....
Μὴν τὸ πομένης, οὐρανέ, καὶ γῇ, μὴν τὸ βαστάζης
ἦλιε, σκότασε τὸ φῶς, σελήνη, μὴν τοὺς δώσης!

* ᾿Αγθολογία Λ. Πολίτη, βιβλίον δεύτερον «Μετὰ τὴν ᾿Αλωση» σελ. 14, ἔκδοσις Γαλαξία, ᾿Ιούλιος 1967.

οσο βασταν οι ριζες

Μητσου Ελατου

Ὁ μπάρμπα Λιάς ὁ Ντοῦσκο, ὁ γέρο τσέλιγκας τῆς Ἀπάνω Λάκκας, μόλις ἀπόσωσε τὸ σκάρο ἀνέβηκε σ' ἓνα τσογκρὶ κατακόρυφα στὴ ραχοῦλα. Διαόλου ζωντανὰ εἶναι τὰ θετούλια, ἔτοιμα πάντα γιὰ τὴ ζημιὰ καὶ ἅμα δὲ σταθεῖς στὸ κεφάλι ἔχεις σίγουρα τὰ ντράβαλα καὶ τοὺς τζερεμέδες. Ἀπὸ δῶ πάνω ὅμως δὲν τοῦ ξεφεύγει κανένα τους κάωμα καὶ ἄς εἶναι σκορπισμένα στὰ πεζούλια καὶ τοὺς ἄρμακάδες ἓνα γύρω γιὰ κορφολόημα. Καὶ ἄλλοτε μὲ μιὰ φωνὴ γιὰ σφυριχτὸ καὶ ἄλλοτε μὲ κἀνα λιθάρι φέρνει στὸ ἴσο τὸ τζαναμπέτικο ζωντανό, ποῦκαμε νὰ ξεφύγει, καὶ κρατᾷ τὸ κοπάδι κάτω ἀπ' τὸ κουμάντο του — μεγάλῃ δουλειᾷ.

Σύνταχα εἶναι ἀκόμα, ἔχει δὲν ἔχει ψηλώσει μισὸ καλάμι ὁ ἥλιος, καὶ τὸ θουνὸ τώρα ἀρχινεῦει νὰ ξυπνάει ἀπ' τὴ γαλήνῃ καὶ τὴν ἀφροντισιὰ τ' ἀπριλιάτικου πρωῒνου. Τὰ θελάσματα τῶν κοπαδιῶν, πού τὸνα πίσω ἀπ' τ' ἄλλο σκαρίζουν, τ' ἀχολόημα τῆς ἄρματωσιᾶς τους, τὰ γαῖνητὰ τῶν σκύλων καὶ τὰ σφυρίγματα τῶν πιστικῶν ἀνακατώνονται σ' ἓνα χαρούμενο θουητὸ καὶ δίνουν ζωντάνια στὸν τόπο. Καὶ τ' ἀγριοπούλια τοῦ θουνοῦ — ὁ κοῦκος, ὁ τσοπανάκος, ὁ κρασοπούλος

— ξετρελλαμένα, θαρρεῖς, συνερίζονται στὸ κελαϊδητὸ καὶ στέλνουν παντοῦ τὸ χαρούμενο μήνυμα πῶς ἡ ἀνοιξὴ φτάνει.

Καὶ πραγματικὰ ἡ ἀνοιξὴ ἔφτασε, ἦρθε. Ψηλὰ στὸν καταγάλανο οὐρανὸ δὲ θλογαίει οὔτε ἓνα συγνεφάκι καὶ ὁ λαμπρὸς ἥλιος σκορπάει ἀπλόχερα τὶς ζωοδότρες ἀκτίνες του. Καὶ ἡ μουδιασμένη ἀπ' τὰ κρύα καὶ τὶς παγωνιᾶς τοῦ χειμῶνα γῆς νοιώθει τὴ γλυκειὰ ζεστασιά τους καὶ ἀρχινεῦει σιγὰ - σιγὰ ν' ἀναδεύεται καὶ νὰ θρίσκει τὴ δύναμή της. Ὅπου κι' ἂν τηράξεις ἓνα γύρω, ὡς κεῖ πέρα μακρὰ ὅπου ὁ οὐρανὸς ἀγγίζει τὴ γῆς, οἶλα μαρτυρᾶν τὸ ζωντάνεμά της καὶ τὸ μεγάλο ξεκίνημα. Οἱ πλαγιὲς σκεπαστῆκαν ἀπ' τὴν πρωῒμη χλωρὰ καὶ τὰ θάμνα τοῦ θουνοῦ — ὁ πάλιουρας, ἡ ἀγράμπελη, ὁ ἀρκουδόβατος, — ὀλάνθιστα, φαντάζουν σὰν πούλιες πλουμιστὲς σὲ καρπῆτι καταπράσινο. Στὰ πουρνάρια παίρνει νὰ λιαρίζει τὸ πρῶτο ροδάμι, καὶ ὁ σκίνος, ποὺ κίνησε ξῶρας, ἔρριξε κιόλας πιθαμὴ τὴν ψαλίδα, ἐνῶ στ' ἀγριόδεντρα — τὶς ἀγκορτσιές, τὶς στυφοκυδωνιές, τὶς ἀγριομηλιές — φανῆκαν γιὰ καλὰ τὰ πολύχρωμα μπουμπούκια. Τὸ πρωῒνὸ ἀγέρι, πού ἀνάλαφρο μὰ

τσουχτερό, κατεβαίνει απ' τις χιονοσκεπαστες, ακόμα, ἀμάλλιες φέρνει τις μοσκοβολιές του θουνού ως κάτω στον κάμπο, που δείχνει νὰ ζωντανεύει σὲ κάθε του πνοῇ καθὼς τὰ θρασεμένα σπαρτὰ ἀργοσαλεύουν καὶ τὸν κάνουν ν' ἀλλάζει χρώματα.

Κατὰ τὴν ἀπάνω μεριά πάλι, κατὰ τὰ κορφοβούνια, τὸ δασὺ ρουμάνι μαυρολογάει ἀτέλειωτο καὶ τὰ θεριακωμένα ἔλατα, ξαλαφρωμένα απ' τὸ βαρὺ φορτιὸ τοῦ χιονιοῦ, ὀρθώνουν τώρα περήφανα τις κορφές τους κατὰ τὸν οὐρανὸ γιομάτα δύναμη καὶ ἀντρεία.

Χαρὰ Θεοῦ σήμερα παντοῦ ἓνα γύρω καὶ οὐλα κατὰ ποὺ θέλει ἡ ἐποχὴ θαλμένα. Τίποτας τὸ παράταιρο δὲ χαλάει τὴν τάξη τοῦ κόσμου οὔτε κὰν αὐτόνος ὁ καπνὸς ποὺ ὤρες - ὤρες ἀναπηδάει απ' τὸ φρύδι τῆς πλαγιαῖς προδίνοντας τὴ θέση τοῦ χωριοῦ καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν νοικοκυράδων γιὰ τις λαμπρογοιορτές — μέσασε κιόλας τὸ μεγαλοβδόμαδο, βλέπεις.

— «Ὁμορφος, ποῦσαι, θρὲ ντου-νια» σιγανοψιθυρίζει κάποια στιγμή ὁ μπάρμπα Λιάς, θαμπωμένος απ' τὴν ὁμορφάδα ποὺ τὸν ζώνει καὶ παραζαλισμένος απ' τὰ μύρα ποὺ τὸν πνίγουν. «Καὶ χίλιες ζωὲς νᾶχε ὁ ἄνθρωπος πάλε δὲν θὰ σὲ χόρταινε» συμπλήρωσε σὲ λίγο καὶ ἀναμέρισε γιὰ νὰ ξεπιαστεῖ.

Τί ἦταν νὰ πεῖ τὰ λόγια τοῦτα;

Τί τᾶθελε ὁ θλοημένος; Θὲς γιατί ἀθασκάθηκε μοναχὸς του, θὲς γιατί τὰ πῆρε τ' αὐτὶ κάποιας ξωθιάς ποὺ τριγύριζε κεῖ κοντὰ καὶ

χόλιασε τὸ κακὸ πάντως δὲν ἄργησε νὰ φανεῖ. Σκέψεις μαῦρες καὶ ἄραχλες ἐξέσπασαν ἀπροσδόκητα, σὰν μαγιάτικο χαλάζι, στὸ λογισμὸ του καὶ τὸ θάμασμα καὶ ἡ φροσύνη χαθῆκαν μεμιᾶς - σβύσαν. Πηχτὴ καταχνιά πλάκωσε θαρειὰ τὴ ψυχὴ του καὶ τὸ χαρούμενο πανηγύρι τῆς ἀνοιξης σκόλασε. Ἡ τραχεῖα ὄψη τοῦ ξωμάχου πῆρε νὰ στριφνιάζει, ἡ ζάρα τῆς φροντίδας αὐλάκωσε τὸ μεσόφρυδο καὶ τὰ χεῖλια του σφικτῆκαν γερά — σημάδι ἀδιάψευστο πὼς φίδια τὸν ζώνουν. Ἡ φροντίδα τοῦ κοπαδιοῦ παραμερίστηκε, τ' ἀχολόημα τῆς ἀρματωσιάς του ἀλάργεψε καὶ ἡ ματιὰ του, θολὴ καὶ χαμένη, στυλώθηκε στὰ πλάτεια τ' οὐρανοῦ. Καὶ ἀπομεινε πάνω κεῖ στὸ τσογκρὶ ἀσάλευτος καὶ σκοτεινιασμένος, σὰ ξέρακας ἀστραποκαμένος, νᾶχει πέσει σὲ βαθεῖα συλλογὴ καὶ ὅξω απ' τὸν κόσμον τοῦτο νὰ θρίσκεται. Τὸ πρᾶμα τοῦτο — λὲς νᾶναι ἄντισμα; — τὸν πιάνει συχνὰ πυκνὰ τελευταῖα, ἀπὸ τότενες ποὺ κατηφόρισε κατὰ τὴν πολιτεία — ποὺ νὰ μὴν πῆγαινε — καὶ κανέναν δὲ ξέρει τί τοῦ συμβαίνει. Ἄλλος ἄνθρωπος, πάντως, γύρισε πίσω, ποὺ δυσκολεύεσαι νὰ τὸν ἀναγνωρίσεις. Ποῦναι κείνη ἡ ἀνοιχτόκαρδη διάθεση ποὺ δὲν τὸν παράταε οὔτε στίς πιὸ δύσκολες στιγμές, ποῦναι οἱ διάτες του οἱ μυαλωμένες καὶ οἱ ὀρμηνίες του οἱ στοχαστικές, ποῦναι οἱ χωρατάδες καὶ ξομπλιάσματα ποὺ σκόρπαγαν σ' οὐλοὺς τὸ γέλοιο καὶ βοήθηγαν στὸ ξέδωμά τοῦ νοῦ; Πᾶνε τοῦτα, χαθῆκαν, καὶ τίποτας δὲ

φαίνεται μπορετὸ νὰ διώξει ἀπὸ πᾶνω τοῦ αὐτήνη τῇ ζαμπάκλα πού τὸν μαραζώνει καὶ πού σὰν σαράκι κρυφὸ τοῦ κατατρώγει τὴν ψυχή. Νὰ σκεφτεῖς πῶς οὔτε τὸ ξεκίνημα γιὰ τὴν Ἀπάνω Λάκκα, πού ἄλλοτε ἦταν πανηγύρι σωστό, οὔτε ὁ ἐρχομὸς τοῦ στὸ χωριό, κοντὰ στὴ φαμελιά, πού κάνει τὰ χεῖλια οὐλῶν νὰ χαμογελᾶν, οὔτε τὸ κοντοζύγωμα τῆς Λαμπρῆς, πού ξεσηκώνει νιοὺς καὶ γέρους, δὲ μπόρεσαν νὰ φέρουν πίσω σὲ κείνους πού τὸν ἀγαπᾶν — καὶ δὲν εἶναι λίγοι — τὸ παλιὸ μπάρμπα Λιά.

Ποῦ θὰ πάει τοῦτο τὸ πρᾶμα, ὅρὲ παιδιά;

— «Ποῦ θὰ πάει τὸ πρᾶμα δὲ ξέρω» συλλογᾶται ὁ μπάρμπα Λιάς ἀκουμπισμένος στὸ μακρὸ βοσκοράθδι τοῦ «ξέρω ὅμως πῶς ὁ κατήφορος πού πήραμε δὲν θὰ μᾶς θγεῖ σὲ καλὸ κι' ἀνάθεμα στὸν αἴτιο. Μπορεῖ νὰ θάλαμε οὐλοὶ μας ἕνα χεράκι—δὲ λέω—γιατί οὐλοὶ ἔχουμε τὸ χούϊ νὰ ρίχνουμε πίσω μας ἕ,τι θέλει σκέψη καὶ συλλογὴ, μεγάλοι ὅμως φταίχτες εἶναι κεῖνα τὰ ζωντόβολα κάτω στὶς πολιτεῖες πού, θέλοντας νὰ φανοῦν ἀλλοιωτικοὶ ἀπ' τοὺς πατεράδες μας, ἀφήκαν τὰ πράματα ἀζατικά νὰ πάρουν τὸν κατήφορο — ἂν δὲν τὰ σπρῶξαν κιόλας κατὰ κεῖ. Καὶ εἶναι ν' ἀπορεῖς πῶς μεσ' στὰ μιλλεούνια δὲν θρεθῆκαν πέντε, δέκα χίλιοι ἀνθρώποι σοβαροὶ καὶ μυαλωμένοι — προεστοὶ — νὰ θγοῦν μπροστὰ καὶ νὰ τοὺς κόψουν τὴ φόρα προτοῦ νᾶναι ἄργα. Ἀπὸ ποι-

ὸν περίμεναν κάτι τέτοιο διαβασμένοι ἀνθρώποι, ὅρὲ παιδιά; Λὲς ἀπὸ μᾶς τοὺς θουνίσious; Μὰ ἐμεῖς, ἀγράμματοι ἀνθρώποι, ξύλα ἀπελέκητα ἀπὸ κάθε πλευρὰ καὶ μακριὰ ἀπ' τὸν κόσμον ζώντας, τί νὰ σοῦ κάμουμε; Ἀπραγοὶ, ἄδολοι, ἀλλοιωτικοὶ ἀπ' τοὺς χωραῖτες καὶ σφιχτὰ δεμένοι μὲ τὸν τόπον μας καὶ τὶς συνήθειές του πῶς νὰ θροῦμε τὸν τρόπο καὶ τὴ γνώση νὰ ζυγιάσουμε τὰ πράματα καὶ νὰ κρίνουμε ποιὸ εἶναι τὸ καλλίτερο; Μὰ κι' ἂν πεῖς γιὰ μιὰ στιγμή πῶς τὰ θρίσκαμε καὶ φωνάζαμε τὰ κίντυνα ποιὸς θ' ἄκουε τὰ θλαχαδερά; Ἄλλοι, λοιπόν, ἔπρεπε νὰ πάρουν ἀπάνω τους τὴ δουλειὰ αὐτήνη καὶ μὲ τὴ γνώση καὶ τὰ φερσίματά τους νὰ κρατήσουν τὸν κοσμάκη στὸ δρόμον τῶν πατέρων μας, τὸ δρόμον τῆς ἀνθρωπιᾶς καὶ τοῦ χρέους.

Δρόμος ζαθὸς καὶ δυσκολοπερπάτητος, θέβαια, πού θέλει πιότερο καρδιά καὶ αἵστημα παρὰ σκέψη καὶ μέτρημα καὶ πού τὸν διάθηκε ἴσαμε τώρα κόσμος ἀμέτρητος — μιλλεούνια — δίχως σταματημοὺς καὶ λοξοδρομήματα γιατί ἔτσι ἦταν τῆς πρεπειᾶς καὶ τῆς τιμῆς. Κι' ἂν κάποιος ἔκανε νὰ ξεστράτισει, θεληματικὰ γιὰ ἀθέλητα, ἢ καταλαλιά πού σηκώνόταν τὸν ἀνάγκαζε γιὰ νὰ ματαρθεῖ στὸ ἴσο γιὰ νὰ θγεῖ στὸ περιθώριον — στὴ μοναξιά καὶ τὴν καταφρόνηση. Ἔτσι πορεύτηκε ὁ ἀνθρώπος αἰῶνες ὁλόκληρους καὶ ἔτσι γεννηθῆκαν τὰ ἐθίματα, πού καὶ σήμερον ἀκόμα νικᾶν τὸ νόμον, καὶ χαράχτηκε, ἄσθεστα, ἡ γραμμὴ πού δείχνει

ποῦ τελειώνουν τὰ δικαιώματα τοῦ πᾶσα ἓνα καὶ ποῦ ἀρχινεῦουν οἱ ὑποχρεώσεις του — μπῆκαν δηλαδὴς τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας.

Μπορεῖ ἀπ' τῆ σύγχυση νὰ τὰ μπερδεύω, ὁρὲ παιδιὰ καὶ νὰ λέω ἀνάκατα — συμπαθήστε με — κι' ἂν ἀρχινεῦω τὸ «ἐγώ» μὴν τὸ παραξηγᾶτε, κλείνει μέσα του τὴ γενιά μου ὁλόκληρη καὶ ἀπὸ μέρους της κραίνω. Αὐτόνο τὸ δρόμο, λοιπόν, πορεύτηκα καὶ γὼ καὶ αὐτόνον ἔδειξα στὰ παιδιὰ μου καὶ ὅσους ἀκόμα γύρεψαν τὴν ὁρμήνεια μου. Καὶ δὲν ἔκρυσα ἀπὸ κανέναν τὶς ἀποτομιές του τὶς ἐπικίντυνες, τὶς γλύστρες του τὶς φονικές, τὰ μονοπάτια του τὰ ξεγελαστικά, τὶς παγίδες καὶ τὰ νεροφαγώματα ποὺ σὲ κάνουν ἄλλοῦ νὰ πατᾶς κι' ἄλλοῦ νὰ θρίσκεσαι. Τοὺς ἔμαθα νὰ τὸν διαβαίνουν μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ — παλληκαρίσια — ν' ἀποφεύγουν τὰ σκοντάματα καὶ τὰ παραπατήματα, νὰ θάζουν σημάδια καὶ σκοπὸ γιὰ νὰ ξέρουν κατὰ ποῦ τραβᾶν. Τὸ χειμῶνα μ' ἔβγαине στὴ λασπουριά τοῦ κάμπου ὅπου ἡ θδέλα καὶ οἱ θέρμες καιροφυλαχτᾶν καὶ τὸ καλοκαίρι μ' ἔφερνε κατὰ τὰ κορφοβούνια, ποὺ θέλουν κορμὶ τσελίκι καὶ ψυχὴ ἀτσάλι καλοθαμένο, ὅμως οὔτε τὸ μόλεμα ἐκείνης φοβήθηκα οὔτε τὴν ἀνηφόρα ἐτούτων ψήφισα.

Χινόπωρο καὶ ἀνοιξη στὴ στράτα πάντοτε θρискόμουνα ἄλλοτες κατηφορίζοντας στὰ χειμαδιὰ καὶ ἄλλοτες ἀνηφορίζοντας στὰ βοσκοτόπια, ποτὲς ὅμως δὲ χάθηκα στοὺς καλαμιῶνες καὶ τὰ θάλτα τοῦ κάμ-

που γιὰ τὶς σύρτες καὶ τὶς γιδόστρες τοῦ θουνοῦ ποὺ φιδοσέρνονται πλανευτικά. Βαθειὰ μέσ' στὴ ψυχὴ μου — σκοπὸ τῆς ζωῆς μου — εἶχα τὴν Ἀπάνω Λάκκα καὶ κατακεῖ τράθαγα πάντοτες ἀψηφώντας τὸν κόπο, τὰ κίντυνα καὶ τὴ μοναξιά ἀκόμα καὶ ὅταν οἱ σύντροφοί μου, κιότεμένοι ἀπ' τὶς δυσκολίες — μιὰ σὲ κάθε θῆμα—τὰ παράταγαν. Καὶ μὴ θαρρέψεις πὼς ἤμουνα σίγουρος ὅτι φτάνοντας θὰ τᾶθρиска οὔλα ὅπως τᾶθελα — γῆ τῆς Ἐπαγγελίας—γιὰ ὅπως τ' ἄφηκα τὸ χινόπωρο φεύγοντας—κάθε ἄλλο. Φορὲς - φορὲς δὲ θρῆκα ὅχι τὴ καθαρὴ νομὴ ποὺ λογάριαζα γιὰ νὰ θρέψω τὰ ζωντανὰ μου ἀλλὰ οὔτε κὰν λίγο ξεροχόρταρο ἔτσι νὰ πάψει τὸ θέλασμα τοῦ πεινασμένου κοπαδιοῦ ποὺ σοῦ σπαράζει τὴν καρδιά. Καὶ ἀποκαρδιωμένος τράθαγα τότες παραπερά, στὸ ἄγνωστο, θλαστημώνας τὴ χαζοϊδέα μου νὰ γυρεῦω τ' ἄπιαστα — τὴν Ἀπάνω Λάκκα σώνει καὶ καλά. "Ορκο ἔπερνα ν' ἀλλάξω μυαλὰ καὶ περπατησιὰ — ἀμόλα ὁρὲ τὸ κοπάδι στὶς μεσαριὲς καὶ τὰ ξένα, ἔλεγα, καὶ ὅ,τι θγεῖ—μὰ σὰν ἔφτανε ἡ ὥρα πάλι τὸν ἴδιο δρόμο ἔπερνα — τὸ δρόμο τοῦ χρέους. "Ετσι, θλέπεις, μ' εἶχαν μαθημένο οἱ γονιοί μου — Θεὸς χωρέστους — καὶ ἔτσι μ' εἶχε δασκαλέψει ἡ ζῆση ποῦναι δάσκαλος τρανὸς καὶ ἀλάθευτος καὶ δὲ γινόταν ν' ἀλλάξω χοῦϊ οὔτε νὰ κάμω πίσω στὴν πρώτη ἀναποδιά. Δὲ μοῦ πάγαινε ἄλλωστε γιὰτὶ ἅμα ἔχει ζήσει σ' αὐτόνο τὸ χωνευτήρι ποὺ τὸ λέν θουνίσια ζωῇ, κεῖ ὅπου σμίγουν

καὶ ἀνακατώνονται οὐλα τὰ καλὰ καὶ οὐλα τὰ κακὰ ποὺ γέννησε ἡ φύση καὶ τὸ μυαλὸ τ' ἀνθρώπου, θὲς δὲ θὲς μαθαίνεις νὰ μὴν κάνεις ποτές πίσω καὶ νὰ μὴν περιμένεις τίποτας ἀπ' τὸν ἄλλο. Μπροστὰ τρα βᾶς πάντοτες, ἀστήθι μ' ἀστήθι πολεμᾶς καὶ γιὰ νικᾶς καὶ ζεῖς γιὰ νικιέσαι καὶ πεθαίνεις—μισοθέζικα πράματα δὲ χωρᾶν. Καὶ ἡ ψυχὴ τ' ἀνθρώπου, καθαρὴ ἀπ' τὸ μόλεμα καὶ γυαλιστερὴ σὰν τ' ἀτσάλι ποὺ μόλις θγῆκε ἀπ' τὸ καμίνι, δείχνει τ' ἀσῆμι τῆς τὸ λαμπερό. Σὰν τὸν ἄετὸ τραβάει γιὰ τὶς θουνοκορφές τὶς ἀπάτητες καὶ ἀποζητάει πάντα τὰ τρανά, καταφρονόντας τὰ κατώμερα ποὺ γεννᾶν τὸ γλύψιμο καὶ τὸ προσκύνημα καὶ τρέφουν τὴ μπαμπεσὰ καὶ τὴ διπλοπροσωπεῖα.

Αὐτάνα τὰ πράματα, λοιπόν, ποὺ ἡ κοινωνία τάχε, πάπου πρὸς πάπου, κόνισμα καὶ θαγγέλιο ἀντάμα καὶ ποὺ κάθε γενιὰ πάскиζε νὰ τὰ στερνιστεῖ ἢ ἄλλη, σήμερα βρίσκονται σὲ κίνδυνο μεγάλο. Κάποιοι κοντόσκοποι κεῖ κάτω — σάρα καὶ μάρα — βουλήθηκαν νὰ τὰ θγάλουν ἀπ' τὴ μέση εἴτε γιατί ἔτσι τοὺς συμφέρει εἴτε γιατί ἔτσι τοὺς βολεύει. Καὶ ἔχουν πάρει τέτοια ἀμολυσιὰ ποὺ τύφλα νάχουν τὰ λακνιάρικα ζᾶ — ἄλλο νὰ στὸ λέω καὶ ἄλλο νὰ τὸ βλέπεις. Ἀφοῦ καὶ γώ, ποὺ ἀπὸ καιρὸ κάτι εἶχα μυριστεῖ καὶ ψύλλοι εἶχαν μπεῖ στ' αὐτιά μου, ἔπεσα ἀπ' τὰ σύγνεφα ἅμα τ' ἀντίκρυσσα ἀπὸ κοντὰ πρὶν λίγο καιρό. Καὶ δὲν κραίνω γιὰ τὰ συνηθισμένα καμώματα — τ' ἄλαμπουρνέζικα ποὺ μιλᾶν τάχατες γιὰ

χωραῖτικα, τὴ γύμνια καὶ τὴ ξετσιπώσιὰ σερνικῶν καὶ θηλυκῶν, τὰ μαῖμουδίσματα μικρῶν καὶ μεγάλων ποὺ σοῦ φέρνουν ἀναγοῦλα — οὔτε γιὰ τὰ φερσίματα τὰ καθημερινὰ — κάτι νιοὺς ντερέκια ἴσαμε κεῖ πάνω ποὺ γιὰ τεμπελιάζουν ὀλημερίς στὸν καφενὲ γιὰ σαλιαρίζουν ξεδιάντροπα καταμεσίς στὸ δρόμο μὲ κάτι μισοτσιτσιδες νιές ποὺ φαρομανᾶν — αὐτάνα εἶναι τὸ λιγότερο. Κραίνω γιὰ κεῖνα, πού, ὅπ' τὸν καιρὸ τοῦ Νῶε, ἀποτελέσαν θεμέλιο καὶ κολῶνα τῆς κοινωνίας —τὸ σέβας, τὴν ἀνθρωπιὰ, τὴν ἀξιοπρέπεια—καὶ ἀνέβασαν τὸν ἀνθρώπο στὴν κορυφὴ τῆς πλάσης καὶ ποὺ σήμερα γυρεύουν νὰ τὰ ξεθεμελιώσουν καὶ νὰ τὰ πετάξουν στὴν πάντα. Κι' ἀναρωτιέσαι, δὲν καταλαβαίνουν ἄραγες, πὼς ἅμα θγάλεις τὸ μεσιανὸ λιθάρι τῆς καμάρας—τὸ «κλειδί»—τὸ γιοφύρι θὰ σωριαστεῖ σὲ συντρίμμια.; Τόσο λίγο μυαλὸ ἔχουν; "Ετσι φαίνεται δυστυχῶς, ἀλλοιῶς πὼς νὰ ξηγήσεις ὅτι ἐπιτρέψαν στὰ παιδιὰ νὰ μὴ σέβονται ὄχι μόνο τὰ γηρατειὰ καὶ τὸ ράσο ἀλλὰ οὔτε κὰν τὸν ἴδιο τὸ γονιὸ ποὺ τὰ γέννησε; Καὶ νὰ τοῦ θγάξουν μιὰ γλῶσσα μεγαλύτερη ἀπ' τὸ μπόϊ τους δίχως νὰ τοὺς ἀστράφτει ἓνα φοῦσκο γιὰ ν᾿ρθεῖ τὸ μυαλὸ τους στὴ θέση του. Καὶ τοῦτο γιατί γινῆκαν, βλέπεις, χωραῖτες, πιάσαν πέντε παράδες καὶ πῆραν τὰ μυαλά τους ἄερα — θαρρέψαν πὼς γίναν τρανύτεροι ἀπ' τὸν ἴσκιο τους.

Τὰ καταπίνουν, λοιπόν, οὐλα, πικρὰ - γλυκὰ, καὶ τοὺς ἀκοῦς νὰ σοῦ

κοπανᾶν γιά δικαιολογίες κάτι χαζολοήματα πού κάνουν τήν τρίχασου νά ὀρθώνεται σάν τ' ἀγκάθια τοῦ σκαντζόχερα — δέν κάνει, λέει, νά μαλλώνεις τὰ παιδιὰ γιατί μπορεῖ νά τὸ πάρουν μέσα τους καί νά πάθει ἡ ψυχὴ τους. Σιγὰ μὴ στάξει ἡ οὐρὰ τοῦ γαιθάρου, ὁρὲ θεομπαίχτες, πού ἐνῶ περνᾶτε, στὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ, τήν κλωνὰ στὴ θελόνα καμωνόσαστε πῶς δὲ βλέπετε ὁλόκληρο γκαμήλι μέρα - μεσημέρι. Φοβᾶστε, τάχατες, τὸ φοῦσκο καί δὲ λογαριάζετε τὸ παράδειγμα πού τοὺς δίνετε πετῶντας τὸ γερογονιό σας στὸ γεροκομεῖο νά λυώνει μοναχὸς καί ἀποδιωγμένος. Φανταζόσαστε, φαίνεται, πῶς δέν καταλαβαίνουν ὅτι τὰ καλοπιάσματα, οἱ γλύκες καί τὰ χαϊδολογήματα τοῦ παπποῦ ἦταν μέχρι νά θάλετε στὸ χέρι τὸ θιὸς του καί ὕστερα, πού σ' εἶδα πού σὲ ξέρω. "Εἰνoια σας, ὅμως, κερατάδες, καί ὅπως στρώνετε θὰ κοιμηθεῖτε — ταχιά, μεθαύριο, σάν μεγαλώσουν τὰ φυντάνια σας καρτερᾶτε τήν ἄράδα σας.

Τὰ κατάφεραν οἱ θεοκατάρτοι νά ξεμακρύνει ὁ ἄνθρωπος ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, νά μὴ γνωρίζει ὁ γείτονας τὸ γείτονα, νά ξεκόψει ὁ συγγενὴς ἀπ' τὸ σόϊ. "Εχουν γιά κατοικιὸ κατὶ τις κυβέρτια — πολυκατοικίες, θαρρῶ τίς λένε! — ὅπου ζοῦν δίχως νά γνωρίζονται ἀναμεταξύ τους, δίχως νά καλημερίζονται, δίχως νά σκοτίζονται ἂν ὁ διπλανὸς ζεῖ γιά πεθαίνει — τέτοια ἀπονιά δέν ἔχω ματαδεῖ. Ἀφοῦ καί τ' ἀδέρφια, ἀκόμα, ἀντὶ νά σταθοῦν

πλάϊ - πλάϊ καί νά δίνει ὁ ἓνας χέρι στὸν ἄλλο, σκορπᾶν δῶθε - κεῖθε, σάν τ' ἀρμολαῖα, καί ἂν, ἀριά καί ποῦ, ἀνταμώνουν εἶναι ὄχι γιατί ἀποθύμησε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ἀλλὰ γιά νά παινεφτοῦν γιά τὸ καζάντι καί τήν προκοπὴ τους καί νά ἐπιδειχτοῦν. Καί τὸ χειρότερο, εἶναι πῶς τὸ δρόμο αὐτόνον πῆραν καί τὰ παιδιὰ τους — κατὰ μάνα κατὰ κύρη, πού λένε. Τὰ βλέπεις νά κοκκορεύονται ξεδιάντροπα στὶς ἀδερφάδες φίλων καί συγγενήδων καί σοῦρχεται ἀναγούλα θωρώντας νά μὴν τοὺς καίγεται καρφὶ ἂν κάποιoi ἄλλοι κάνουν τὰ ἴδια στὶς δικές τους ἀδερφάδες — κόπηκε ὁλότελα ἡ πέτσα. Χαθῆκαν ἀπὸ πάνω τους τὸ φιλότιμο καί ἡ τιμιότητα, στολίδια ἀξετίμητα τ' ἀνθρώπου, καί ξεχαστήκαν ἡ μπέσα καί ἡ φιλία πού ἔδεναν φαμελιές καί φάρες ὁλόκληρες σὲ ζωὴ καί σὲ θάνατο. Λούζονται αὐτάνα καί χειρότερα σὰ νά μὴν τρέχει τίποτας — ἀκόμα καί τὸ φτύσιμο τὸ λογιάζουν γιά δροσιὰ — γιατί δέν ἔχουν τὸν ἀέρα τῶν παλιῶν, πού μύγα δέν πάταε στὸ σπαθὶ τους καί τοὺς λείπει ἡ ἀρχοντιά πού κάνει τοὺς λεβέντες νά ξεχωρίζουν. Παντρεύονται προτοῦ καλὰ - καλὰ πῆξει τὸ νιονιό, λὲς καί παίζουν κουῦκλες, καί σὲ λίγο χωρίζουν σὰ νά μὴν τρέχει τίποτας τραβῶντας ὁ ἓνας κατὰ τὴν ἀνατολὴ καί ὁ ἄλλος κατὰ τὴ δύση, ἀφήνοντας τὰ κουτσούβελα πού γεννηθῆκαν ὅπως ὁ κουῦκος ἀφήνει τ' αὐγά του σὲ ξένη φωλιά, νά μεγαλώνουν δίχως φροντίδα καί στοργή — αὐτάνα νά δεῖς τί θὰ θγοῦν!

Μὰ θὰ μοῦ πεῖς ποιός νοιάστηκε γιὰ τὸ σωστό; Οἱ γονιοί, ἀντίς νὰ στρώσουν τὸ παιδί στὴ δουλειὰ γιὰ νὰ καταλάβει πὼς θγαίνει τὸ καρβέλι καὶ ἀντίς, τὴν ἴδια στιγμή, νὰ σταθοῦν δίπλα του, δάσκαλοι καὶ ὀρμηνευτάδες ἀντάμα, νὰ τοῦ δείξουν τὸ σωστό καὶ τὸ ἴσιο, τὸ παρατᾶν ξεκαπίστρωτο νὰ πιλαλάει, σὰ φαρί, ὅπου τοῦ βολεῖ. Καὶ μὲ τὸ νὰ κουβαλᾶν φαῖ νὰ τρώει, σκουτιά νὰ ντύνεται καὶ χαρτζηλίκι νὰ ξοδιάζει ἀπερίσκεπτα, θαρροῦν πὼς ξωφλᾶν τὸ χρέος τους σὰ γονιῶν. Δὲν περνάει ἀπ' τὸ μυαλό τους πὼς ἔτσι τὰ κακομαθαίνουν στὸ φέρε καὶ στὴν τεμπελιά, οὔτε πὼς τὰ συνηθίζουν στὴν πόζα καὶ στὸ κόρδωμα πού ταχιά - μεθαύριο, θὰ φέρει τὸ ξέκομα ἀπ' τὴ δικολογία καὶ τὸ καταφρόνημα αὐτῶν τῶν ἰδιων. Βγαίνεις ἀπ' τὰ ρούχα σου μὲ τὴ λιγομυαλιά τους καὶ ἀνεβαίνει τὸ αἷμα σου στὸ κεφάλι θλέποντας πὼς ἀντίς νὰ στενοχωρεθοῦν γιὰ τὸ κατάντημα τοῦτο — ἄλλοι θάθγαζαν τὸ κακὸ σπυρὶ — αὐτῆνοι καμαρώνουν σὰ γύφτικα σκεπάρνια καὶ πᾶν γυρεύοντας γιὰ μπράβο καὶ παίνιες. Σοῦ τσαμπουνᾶν χίλια - μύρια γιὰ τὸν κανακάρη τους, τρανὸ κεφάλι λέν, πού γιὰ χάρη του μαλλώνουν Ἀμερικὲς καὶ Εὐρώπες, ἢ γιὰ τὴν κόρη τους τὴν ἀρχοντομαθημένη πού δὲν πιάνει τίποτας μὲ τὸ χεράκι της κι' ἄς εἶναι ἐργάτης ξενιτεμένος ἐτοῦτος καὶ μεροκαματιάρα δῶθε - κεῖθε κείνη. Καὶ οἱ ἴδιοι, κουντισμένοι στὰ «καλά τους» καὶ φορτωμένοι καδένες καὶ χαῖμαλιά, κουβαλιῶν-

ται στὸ χωριὸ γιὰ νὰ παραστήσουν τὸν ξέρω γώ. Μιλᾶν ἀσταμάτητα γιὰ τὴ χαρισάμενη ζωὴ πού ζοῦν κεῖ κάτω, γιὰ τὸ καζάντι καὶ τὰ μπερκέτια τους, γιὰ τὰ τρανὰ καὶ τ' ἀξεπέραστα πού πέτυχαν καὶ θαρρεῖς πὼς βασιλιάδες μὲ παλάτια ἔχεις μπροστά σου. Κι' ἅμα δεῖς τὴν καμαρούλα — ἀλ' πότρυπα πὲς καλλίτερα — ὅπου ζοῦν ὁ ἕνας ἀπάνω στὸν ἄλλο, τὸ κατώϊ, — τάφος ἀνῆλιαγος — ὅπου δουλεύουν μὲ τὴ λάμπα ἀναμένη μέρα - μεσημέρι, τὴ θρωμιά, τὴ σκόνη, τὴν κάπνα καὶ τὴν ἀποφόρα τῆς πολιτείας τότες χάνεις τὸ μυαλό σου — ἄει στὸν ὀξαποδῶ, κερατάδες.

Δὲν εἶμαι στενοκέφαλος, ὅρε παιδιὰ, οὔτε ἀπὸ κείνους πού πιστεύουν πὼς οὔλα τὰ καλὰ δικά μας καὶ οὔλα τὰ κακὰ δικά τους — κάθε ἄλλο καὶ τῶχω δείξει. Ἀγαλλιάζει ἡ ψυχὴ μου μὲ κάθε τις τὸ καινούργιο πού περετάει τὸν ἄνθρωπο, καὶ πιστεύω, ἀπὸ μιὰ φορά, πὼς ἡ κάθε γενιὰ πρέπει νὰ κάνει ἕνα θῆμα μπροστά, ἀδιάφορο ἂν μεγάλο γιὰ μικρό, γιατί ἄλλοιῶς γενιὰ μουνουχισμένη θᾶναι καὶ κλάφτηνε. Καὶ παραδέχομαι ἀκόμα, πὼς οὔλες οἱ γενιὲς — καὶ ἡ δική μας — εἶχαν παρατράγουδα καὶ ξεστρατίσματα — τὰ κακὰ καὶ τ' ἀνομολόγητά τους. Εἶχαν ὅμως τὸν ἔλεγγο καὶ τὴν κρίση τῆς κοινωνίας καὶ αὐτόνα ἦταν τὰ μεγάλα ὄπλα, πού, σίδερα πυρωμένα, καυτηριάζαν τὴν πληγὴ καὶ δὲν τὴν ἄφηναν νὰ κακοφορμίσει καὶ νὰ γιομίσει τὸν τόπο ἔμπυο καὶ θρῶμα. Τούτῃ ἡ γενιὰ ὀ-

μως ἔχασε τὸν ἔλεγχο καὶ πέταξε τὸ χαλινάρι. Γραμματιζόμενοι καὶ ἀστοιχείωτοι, σκεφτούμενοι καὶ φλοέρες ξεχάσαν ὅσα οἱ αἰῶνες μᾶς δασκάλεψαν, χάσαν τὸ ντορὸ μέσα στὰ ὅσα σήμερα λέν καὶ αὔριο ξελέν καὶ πιστέψαν πῶς τὸ ράσο κάνει τὸν παπᾶ καὶ ὁ παρὰς τὸν ἄνθρωπο. Καὶ ἀγωνίζονται νὰ τ' ἀποχτήσουν ὅπως - ὅπως γιὰ νὰ τρανέψουν καὶ νὰ γίνουν χωραῖτες.

Δὲ λέω, νὰ κατεθοῦν στὶς πολιτεῖες ἅμα θρῖσκουν τὴ ζωὴ κεῖ κάτω ἄνθρωπινότερη, νὰ μάθουν τὰ χούϊα τοῦ τόπου ἅμα χρειάζεται, ν' ἀλλάξουν καὶ τὰ φερσίματά τους στὴν ἀνάγκη, νὰ μὴν ἀλησμονήσουν ὅμως ποτές ὅσα ἀποτελέσαν θεμέλια τῆς κοινωνίας. "Ἄμα ξεχάσουν αὐτόνο τὸ τόσο δὰς προματάκι καὶ ξεκόψουν ἀπ' τὶς ρίζες τους τότενες κλάφτα Χαράλαμπε — κατὰ διαόλου θὰ πάει ἡ φυλὴ μας. Γιὰ νὰ δεῖς ἂν ἔχω δίκηρο ἀναλογίσου κείνους ἀπ' τὴ γενιὰ τῶν παπούδων μας πού, σπρωγμένοι ἀπ' τὴν ἀνάγκη, πῆραν τὸ δρόμο τῆς ξενητειᾶς. Μῆνες ὁλόκληρους δρόμο μακριὰ ἀπ' τὴν πατρίδα, ξένοι μέσ' τοὺς ξένους, σκόρπιοι ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους μ' ἄλλο χρῶμα, ἄλλη γλῶσσα, ἄλλο θεὸ καὶ δίχως κάποιον δικό μας κοντά τους νὰ λέν μιὰ ντόπια λέξη τί ἄλλο καρτέρας ἀπ' τὸ νὰ χαθοῦν; Καὶ ὅμως αὐτόνο δὲ γίνηκε. Γιὰ νᾶχουν θαθειὲς ρίζες ὅχι μονάχα ἀντιβγῆκαν τὴ μπόρα τῆς ξενητειᾶς ἀλλὰ μπορέσαν νὰ πᾶν καὶ κόντρα στὸ ποτάμι. Βρῆκαν τρόπους νὰ κρατηθοῦν ὀρθιοί, νὰ ριζοπιιάσουν, νὰ κεφαλῶσουν — φκει-

άξαν κοινότητες, φέραν παπάδες καὶ δασκάλους, χτίσαν ἐκκλησιᾶς καὶ σχολειά. Καὶ θωρεῖς σήμερα τ' ἀγγόνια καὶ τὰ ξαγγόνια τους ποῦρχονται στὸ χωριὸ νὰ δοῦν τὸ ψωροκάλυθο τοῦ παποῦ — ἂν σώζεται κάνα ἀγκωνάρι — νὰ κραίνουν τὴ γλῶσσα καλλίτερα ἀπὸ μᾶς καὶ νὰ χορεύουν τσάμικο σὰ νὰ γεννηθῆκαν δῶ πέρα καὶ νὰ μὴ λειψαν οὔτε στιγμή. "Ὅχι σὰν τοὺς δικούς μας πού μόλις πατήσουν στὴ πολιτεία ντεριόνται νὰ μολογήσουν πούθενε κρατάει ἡ σκούφια τους, ἀλλάζουν τὴ λαλιά τους γιὰ νὰ μὴν τοὺς λέν χωριάτες καὶ κράζουν τὰ παιδιὰ τους μ' ὀνόματα ξενικά, καὶ ὅχι τοῦ παποῦ καὶ τῆς γιαγιάς πού τοὺς δῶκαν στὴ θάφτιση, γιὰτὶ δὲν εἶναι, λέει, μοντέρνα.

Αὐτάνα τὰ ξεστρατίσματα βλέπω καὶ μὲ πιάνει σύγκρου, ὥς τὸ μεδούλι παγώνω γιὰτὶ μὴ ξαστοχᾶς ἔχω γιὸ καὶ κόρη παντρεμένη κεῖ κάτω καὶ ξώλαμπρα φεύγει καὶ τὸ στερνοπούλι μου πού τώρα ἀπολύθηκε ἀπ' τὸ στρατό. Δὲ μὲ στενοχωράει τὸ φευγιό τους γιὰτὶ αὐτόνο τῶχα χωνεμένο ἀπὸ τότες πού τᾶστεϊλα νὰ μάθουν τέχνες πέρα ἀπ' τὴν τσοπανικὴ — αὐτόνο ἦταν τὸ βῆμα τῆς γενιᾶς μου — οὔτε μὲ τρομάζει πού θὰ ξεμείνουμε ἡ γρηὰ μου καὶ ἐγὼ δυὸ κοῦκοι μοναχοί— ἄς περνᾶν καλὰ αὐτῆνοι καὶ μένα μοῦ περισσεύει. Μοῦ κόθει ὅμως τὰ γόνατα καὶ μὲ χολοπεριχύνει ἡ σκέψη ὅτι μπορεῖ ν' ἀλησμονήσουν ὅσα χρόνια δασκάλευα καὶ νὰ ξεκόψουν ἀπ' τὶς ρίζες τους. "Ἄν γίνει κάτι τέτοιο — πού νὰ μὴ δώκει ὁ

Θεός — πού θά βροῦν ἀπάγγειο
στή μπόρα τήν κοσμοκαλύτρα, ἀ-
ποκοῦμπι στήν ἀπελπισιά πού λυ-
γάει ἀτσάλια, χάραμα στὰ θαθὺ
σκοτάδι τῆς ἀφέγγαρης νυχτιᾶς πού
θά τοὺς πλακώνει; Στὴν ἀποτομιά
τῆς κατηφόρας θά μπορέσουν, ἄρα-
γες, νὰ σταθοῦν ὀρθοὶ γιὰ θά γλυ-
στήρουν καὶ θά πέσουν στὴ λάσπη
νὰ σούρνονται σὰ σκουλήκια βρω-
μερά, κατάντημα δικό τους καὶ ξε-
πεσμός τῆς φάρας μας πού πάντα
περήφανα περπάτησε; Αὐτὰνα ἀ-
ναλογιέμαι ὄρες - ὄρες κι' ἡ ψυ-
χή μου.....»

—«Παπού!! ἔ, παπού!! ἀκουστῆ-
καν κάτι παδιακίσιες φωνές ἀπ' τὴ
μεριά τοῦ χωριοῦ καὶ κάμαν τὸ
μπάρμπα Λιά νὰ συνέρθει ἀπ' τὴν
πικρὴ συλλογὴ του. Παραξενεμένος
γύρισε κατακεῖ, ἔβαλε τὸ χέρι του
ἀντήλιο γιὰ νὰ δεῖ καλλίτερα καὶ
ἡ καρδιά του, πού κάτι πῆρε νὰ
μαντεύει, ἀρχίνεψε νὰ χτυπάει
γρηγορότερα. Κι' ὄχι ἀδικαιολόγη-
τα — τὸ αἷμα δὲν λαθεύει λένε —
γιατὶ αὐτὰνα πού τρέχουν μπροστὰ
εἶναι τ' ἀγγόνια του καὶ κεῖνοι πού

ἀκλουθᾶν ξοπίσω εἶναι οἱ πατερά-
δες καὶ οἱ μανάδες τους — τὰ παι-
διά του. Ἦρθαν ἀπ' τὴν πολιτεία
γιὰ νὰ κάμουν Ἀνάσταση κοντὰ
στὸν παπού καὶ τὴ γιαγιά καὶ νὰ
γιορτάσουν τὴ Λαμπρὴ ὅπως θέ-
λουν τὰ ἐθίματα καὶ οἱ συνήθειες
τοῦ χωριοῦ — νὰ φραθοῦν οἱ μεγά-
λοι καὶ νὰ μαθαίνουν οἱ μικροί. Καὶ
ὁ ἐρχομός τους φέρνει διπλὴ χαρὰ
στοῦ μπάρμπα Λιά. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά
γιατὶ θά κάμει Ἀνάσταση ἀν-
τάμα μ' οὐλὴ τὴ φαμελιά καὶ ἀπ'
τὴν ἄλλη γιατί οἱ φόβοι πού μαρά-
ζωναν τὴ ψυχὴ του ἀλάργεψαν.
Τώρα εἶναι σίγουρος πῶς τὸ πουρ-
νάρι ὅσο καὶ ἂν τὸ πελεκάει ἡ
κλαδευτῆρα, ὅσο καὶ ἂν τ' ἀνασκα-
λεύει ὁ κασμᾶς, ὅσο κι' ἂν τὸ κορ-
φολογáει ἡ γίδα τίποτας δὲν ἔχει
νὰ φοβηθεῖ γιατί ἡ ρίζα ἀγκαλιάζει
γερά τὴ γῆς καὶ θυζαίνει τοὺς χυ-
μούς της. Ἔτσι πάντοτε θά ματα-
βλασταίνει.

Καὶ γιομᾶτος χαρὰ καὶ ἀγαλλία-
ση πῆδησε ἀνάλαφρος ἀπ' τὸ τσογ-
κρί καὶ πῆρε τρέχοντας τὸν κατή-
φορο μὲ τὴν ἀγκαλιά ὀρθάνοιχτη.

Συμπατριώτη.

Διάθασες τὰ «ΦΩΚΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»; Ἄν ὄχι μὴν τὸ ἀμε-
λήσεις. Εἶναι ὅ,τι καλλίτερο ἔχει ὁ τόπος μας.

Παράλληλα ζήτησε καὶ τίς «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩ-
ΚΙΔΑ». Εἶναι μιὰ ζωντανή, ὅσο καὶ πιστὴ, εἰκόνα τῆς ἰδιαί-
τερης πατρίδας μας στὸν τομέα τους καὶ ἀποστέλλονται
δωρεάν.

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΓΙΟΡΤΕΣ ΣΤΗ ΔΕΣΦΙΝΑ

ΣΩΤ. ΝΤΟΣΚΑ

Ο λαός μας, όπως και οι άλλοι λαοί, κατά τη μακραίωνα ιστορία του είχε διαμορφώσει ένα τέτοιο τρόπο ζωής που εξυπηρετούσε τις εκάστοτε ανάγκες του. Τρόπο ζωής που τελευταία εκφυλίζεται, θαθμιαία μά σταθερά, λόγω της τεράστιας ανάπτυξης της επικοινωνίας του με τους άλλους λαούς.

Παληά όμως, όταν η επικοινωνία και των γειτονικών ακόμα χωριών ήταν προβληματική, κάθε χωριό είχε να επιδείξει κάποια διαφορετικά, «δικά του», ήθη και έθιμα, ένα «δικό του» τρόπο ζωής. Αυτή η διαφορά φυσικό ήταν να επεκτείνεται και στο θρησκευτικο-κοινωνικό επίπεδο.

Για τουτό, λοιπόν, το επίπεδο και για τις εκκλησίες και τις γιορτές του χωριού μου, της Δεσφίνας, θ' αναφερθώ εν συντομία ενημερώνοντας τους αναγνώστες και ιδιαίτερα τους νεώτερους απ' αυτούς.

Το χωριό μου παληότερα ήταν δεύτερο κατά σειρά, από πλευράς κατοίκων, στο Νομό μας μετά την "Αμφισσα. Είχε — και έχει — τη μεγαλύτερη περιφέρεια. Μιά περιφέρεια οριοθετημένη με τέτοιο τρόπο που το κρατούσε απομονωμένο από τα άλλα χωριά. Για το λόγο αυτό οι κάτοικοί του αναγκαστήκαν να αναπτύξουν όσο γινόταν περισσότερες ασχολίες, ώστε να το

καταστήσουν αυτόαρκες από κάθε πλευρά. Σαν κλειστή, λοιπόν, κοινωνία ή Δεσφίνα είχε διαμορφώσει κάποια ιδιαίτερα ήθη και έθιμα και είχε δώσει ξεχωριστό νόημα σε έννοιες όπως ή ένότητα, ή συλλογικότητα, ή θρησκευτικότητα, ή φιλοξενία κλπ., νόημα που δίνουν σε μεγάλο βαθμό και σήμερα ακόμα οι Δεσφινιώτες.

Χριστιανοί από τις ρίζες τους δεν παραλείπαν να αποδίνουν τον απαιτούμενο σεβασμό και την αγάπη τους προς τα θεία και τα ιερά. Απόδειξη της ευλάβειάς τους είναι η ανέγερση τόσων και τόσων εκκλησιών και έξωκκλησιών. Είναι γεγονός αναντίρρητο ότι η Δεσφίνα έχει τις περισσότερες εκκλησίες, έξωκκλήσια και προσκυνητάρια από οποιοδήποτε άλλο χωριό του Νομού μας, ίσως και ολόκληρης της επικράτειας. "Αν δεν με άπατᾷ η μνήμη μου έχει: α) Μέσα στο χωριό τρείς μεγάλες εκκλησίες με τις ένορίες τους, οκτώ εκκλησιάκια και τέσσερα προσκυνητάρια. β) Γύρω στο χωριό — στην «ένδοχώρα» — δύο μοναστηριακά συγκροτήματα, δεκατέσσερα έξωκκλήσια και έφτά προσκυνητάρια και γ) στην παραλιακή ζώνη, όπου κυριαρχεί ο "Αη Νικόλας, τέσσερα ως έφτά έξωκκλήσια και ανάλογα προσκυνητάρια.

“Όλες αὐτὲς οἱ ἐκκλησίαι, μὲ ἐξαίρεση μιᾶς ἢ δυό, εἶναι χτισμένες ἀπὸ τὰ πολὺ παλὰ χρόνια. Ἐνα ἐκκλησιάκι, μάλιστα, μέσα στὸν περὶβολο τοῦ πολιοῦχου Ἀγ. Χαραλάμπους, χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 12ο αἰῶνα. Χτίστηκε δηλαδὴ τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὴ Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος — τὴν Ἀγιά Σωτήρα — στὴν Ἀμφισσα. Σῶζονται δὲ σ’ αὐτὸ τμήματα τοιχογραφιῶν - ἀγιογραφιῶν ποὺ εἶναι, πράγματι, ὠραία καὶ ποὺ μαρτυροῦν ὅτι ἡ εὐλάβεια τῶν πιστῶν εἶχε μετακαλέσει κάποιον ἄξιο καλλιτέχνη γιὰ τὴν ἀγιογράφησή του. Οἱ ἐκκλησίαι εἶναι κτισμένες σὲ περίθλεπτες, σοφὰ ἐπιλεγμένες τοποθεσίες, μὲ περίσσεια τέχνη καὶ σὲ διάφορους ρυθμούς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἐνῶ, μέχρι τελευταῖα, δὲν θὰ μπορούσαν, εὐλογα, νὰ περηφανεύονται οἱ Δεσφινιώτες, γιὰ τὰ σπίτια τους — σὰν κτίσματα — γιὰ τίς ἐκκλησίες τους ὅμως θὰ μπορούσαν ἀνενδοίαστα νὰ καμαρώνουν.

Τὰ δύο Μοναστήρια παρουσιάζουν μετὰξὺ τους σημαντικὲς διαφορές. Τὸ «παλὸ Μοναστήρι», ὅπως τὸ λέμε, εἶναι χτισμένο σὲ παλῆρους χρόνους, δίσεχτους, καὶ γι’ αὐτὸ χτίστηκε σὲ σημεῖο ἀθέατο καὶ ἀπροσπέλαστο. Πρέπει νὰ φτάσεις λίγα μέτρα μακριὰ ἀπ’ αὐτὸ γιὰ νὰ τ’ ἀντικρύσεις — τόσο καλὰ κρυμμένο εἶναι. Τὸ «καινούργιο» ἔχει κτιστεῖ σὲ ἐποχὴ μεγαλύτερης ἐλευθερίας καὶ γι’ αὐτὸ εἶναι εὐδιάκριτο ἀπὸ μακριὰ, καὶ πολὺ πιὸ ἄνετο.

Πολλὰ πολύτιμα ἐκκλησιαστικὰ

ἀντικείμενα καὶ ἡ σημαντικώτατη βιβλιοθήκη τοῦ «παλῆου Μοναστηρίου» μεταφερθῆκαν στὸ «καινούργιο». Ἡ παράδοση, μάλιστα, ἀναφέρει πὼς ὅταν φόρτωσαν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγ. Γιάννη γιὰ νὰ τὴν μεταφέρουν τὸ μουλάρι δὲν ἔκανε θῆμα μὲ κανένα τρόπο. Εἶδαν καὶ ἀπόειδαν οἱ μοναχοὶ καὶ στὸ τέλος ἀναγκαστῆκαν νὰ κατεβάσουν τὴν εἰκόνα καὶ νὰ τὴν ξαναβάλουν στὴ θέση τους. Τότε τὸ μουλάρι ξεκίνησε χωρὶς καμμιά δυσκολία, ἀφήνοντας, λένε, πάνω στὴν πλάκα ποὺ πατοῦσε τὸ ἀποτύπωμα τῆς ὀπλῆς του, ποὺ ὁ Ἅγιος εἶχε καρφώσει, δείχνοντας ἔτσι τὴ θέλησή του νὰ παραμείνει στὴν ἐκκλησία του.

Ἀξίζει δὲ νὰ τονιστεῖ καὶ ἐδῶ ὁ ρόλος τῶν Μοναστηριῶν κατὰ τὴν τουρκοκρατία, ὅταν ἡ παρουσία καὶ ἡ ποικιλόμορφη δραστηριότητά τους τὰ μετέτρεψε σὲ πνευματικούς, ψυχικούς καὶ ἠθικούς τροφодότες τῶν περιοίκων καὶ τῶν ἀγωνιστῶν. Τὸ παλὸ Μοναστήρι, λένε, διέθετε καὶ κρυφὸ σχολεῖο, ἐνῶ στὸ «καινούργιο» ἔγινε ἡ «συμφωνία μὲ τὸν Ἅγιο» ποὺ ἀναφέρει ὁ Μακρυγιάννης. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἦταν τὸ χάρισμα ἀπὸ τὸν τελευταῖο ἐνὸς χρυσοῦ καντηλιοῦ στὸ Μοναστήρι, ποὺ, προπολεμικά, κάποιος «καλὸς χριστιανός», ξέροντας τὴν ἀξία του τό!!! ἀξιοποίησε γιὰ... πιὸ ἀνθρώπινους σκοποὺς.

Γιὰ τὰ δύο αὐτὰ Μοναστήρια θὰ μπορούσε κανένας νὰ γράψει πάρα πολλὰ.

Θὰ ἦταν, ὅμως, παράλειψη νὰ

μὴν μνημονεύσουμε ἐδῶ καὶ τὸν «Μακρανηνικόλα», τὸ ἐκκλησάκι, δηλ. στὸ νοτιώτατο ἄκρο τοῦ ὁμῶ-
νυμου θράχινου ἄκρωτηρίου, ὅπου
μονάζει σήμερα ὁ μοναδικὸς στὴν
περιοχὴ μας ἄσκητῆς, ὁ Γαβριήλ,
ἀπομεινάρι μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς καὶ
θερμὸς οἰκοδεσπότης τῶν λίγων
ψαράδων ποὺ «πιάνουν» ἐκεῖ.

Τὴ μνήμη τῶν Ἀγίων, ποὺ ἦταν
ἀφιερωμένες οἱ ἐκκλησίες καὶ τὰ
ἐξωκκλήσια, γιόρταζαν κάθε χρό-
νο οἱ Δεσφινῶτες μὲ κατάνυξη ἄλ-
λὰ καὶ μέ κέφι τρικουόβερτο ἐπιτό-
πια. Οἱ γιορτὲς αὐτὲς δὲν εἶχαν ὅ-
λες τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ οὔτε
τὴν ἴδια διαδικασίαν. Διακρίνονται
δὲ σὲ δύο βασικὲς κατηγορίες: στίς
πάνδημες καὶ σὲ κεῖνες ποὺ ἀφο-
ροῦσαν κάποιες ὁμάδες κατοίκων.
Οἱ πάνδημες γινόνταν στίς ἐκκλη-
σίες μέσα καὶ γύρω ἀπὸ τὸ χωριό,
ἐνῶ οἱ γιορτὲς στὰ μακρυνότερα
ἐκκλησάκια, ὅπως τῆς παραλίας
π.χ. ποὺ ἀπεῖχαν 20—25 χιλ. ἀπὸ τὸ
χωριό ἀφοροῦσαν ἐκείνους ποὺ ξε-
χειμάζαν στὴν περιοχὴ. Τέτοιες ἦ-
ταν τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα στὸν «Κε-
ραντριά» καὶ τοῦ Ἀη Νικόλα» στὸν
«Μακρανηνικόλα» κ.ἄ. Ὅλες δὲ οἱ
γιορτὲς εἶχαν ἐκείνη τὴν ἀπλότητα
καὶ τὴ σεμνότητα τῶν ἀνθρώπων
ποὺ θρίσκονται κοντὰ στὴ γῆ καὶ
στὸ Θεό.

Σὲ μερικὲς γιορτὲς, ὅπως τ' Ἀη
Γιαννιοῦ, στὴν Ἀγάπη, τ' Ἀη Γιω-
ριοῦ γινόνταν καὶ ἀθλητικοὶ ἀγῶ-
νες. Σήμερα γίνονται ἀγῶνες δρό-
μου μεταξὺ νέων στίς δύο τελευ-

ταῖες, μετὰ τὴ λειτουργίαν. Οἱ νέοι
τρέχουν σὲ ἀνηφορικὸ δρόμο καὶ τὸ
τέρμα θρίσκεται ἐκεῖ ὅπου συγκεν-
τρώνεται τὸ ἐκκλησιασμός. Καὶ τὸ
ἐπαθλο εἶναι συνήθως ἓνα μικρὸ
ἄρνι ποὺ τὸ προσφέρουν, τάμα
στὸν Ἀγιο, οἱ τσοπάνηδες τῆς πε-
ριοχῆς. Τάματα ἐπίσης γινόνταν—
ἀπ' ὅσα ξέρω — καὶ στὸν Ἀη Μηνᾶ
καὶ ἦταν συνήθως, τραγιά ἢ κριά-
ρια. Καὶ δὲν εἶναι λίγες οἱ μαρτυ-
ρίες ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὰ τὰ
ἴδια ὀδηγοῦσαν τὰ ἀφεντικά τους
ἀπὸ τὴ στάνη μέχρι τὸν περίβολο
τῆς ἐκκλησίας, στὴν παραλία. Καὶ
τὸ κρέας τους, μετὰ τὴ λειτουργίαν,
μοιραζόταν στοὺς προσκυνητές.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν ἀναφέρουμε ὅτι
ὁ Ἀη Μηνᾶς γιορτάζεται καὶ ἀπὸ
τοὺς κατοίκους τῆς Ἰτέας καὶ τῆς
Κίρρας, ποὺ καταπλέουν μὲ λογῆς
- λογῆς πλεύμενα. Δόξα στὸν Κύ-
ριο δοσμένη κοινὰ ἀπὸ γεωργούς,
κτηνοτρόφους καὶ ψαράδες.

Ὅλα τὰ παραπάνω ἀποτελοῦν
βέβαια, ἀσήμαντη ἀναφορὰ σὲ ἓνα
κεφαλαιῶδες καὶ δισκελὲς θέμα γιὰ
τὸ ὁποῖο θὰ μπορούσε νὰ γραφεῖ
βιβλίον ὁλόκληρο. Καὶ ἴσως νὰ μὴν
τονίστηκε ὅσο πρέπει ἡ παπαδια-
μάντεια ἀμεσότητα ἐπαφῆς τῶν προ-
σκυνητῶν μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἰδιαίτερα
στὰ μακρυνὰ ἐκκλησάκια, ἀμεσό-
τητα ἄλλωστε ποὺ μπορεῖ κανένας
νὰ διακρίνει, σ' ὁλόκληρην τὴν Ἑλ-
λάδα.

Καὶ γι' αὐτὸ ἴσως χρειαστεῖ νὰ
ἐπανέλθουμε.

“Τ’ ΑΓΙΑΝΝΙΟΥ Τ’ ΑΛΑΜΠΑΡΔΑ ΚΑΙ ΟΠΟΡΤΕΣ ΟΙ ΤΣΙΟΥΠΕΣ,,

Κλειδωνίτικα ἔθιμα ἀπ’ τῇ Δωρίδα

ΓΙΑΝΝΗ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Τάχει δομένα οὐλα μὲ τὴν ἀρά-
δα ὁ Θεός, μοῦπε μιὰ μέρα ἢ κυ-
ρούλα μου, καθὼς κουβεντιάσαμε
μονάχοι μας στὸν ἴσκιο τῆς μου-
ριάς.

Πρῶτα ἔρχεται ὁ σκανταλιάρης
ὁ Μάης, φορτωμένος μὲ δροσιές,
μὲ λουλούδια, μὲ μυρωδιές. Ἀνα-
στατώνει τὴν πλάση. Ζωντανεύει
ἄλλοῦ τρανύτερα τὴ ζωὴ καὶ γένε-
στε σεῖς οἱ νοιο πρόσχαροι καὶ δὲν
σᾶς ἀπαντάει νὰ καθήσετε σὲ μιὰ
μεριά...

“Υστερα ἔρχεται ὁ Θεριστής. Ἀ-
πὸ δῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ὁ ἄνθρω-
πος ν’ ἀπολαβαίνει τὰ κόπια του·
Τὰ φρούτα πρῶτα. Τὰ γεννήματα
δεύτερα. Κ’ θάρια, στάρια... Στου
θέρου φαίνονται καὶ οἱ ἄξιες τσοῦ-
πες. Θερίζουν γρήγορα καὶ καλά.
Κι’ οὐλοῦ τραγ’ δᾶνε...

— Δὲν κραίν’ς. Ἀφουγκράζεσαι
τί σ’ λέω;

— Καὶ θέβαια σ’ ἀκούω κυρούλα.
Θέλω ὅμως νὰ μοῦ πεῖς γιὰ τὰ ρι-
ζικάρια.

— Θάρθοῦμε καὶ σ’ αὐτό.

— Ἀπ’ λὲς Γιάννου μ’, οὐ θέρους
οὐ πουλὺς εἶναι γύρω τ’ Ἀγιαννιοῦ
τ’ Ἀριγανά...

Ἐδῶ οἱ θύμησες ξανανιώνουν τὴν
καλὴ κι’ ἀκούραστη κυρούλα.

Θέλεις ποὺ διαπίστωσε τ’ ἀγγόνι
πρόσχαρὰ νὰ τῆς κάνει παρέα, πέ-
ρα ἀπὸ τὴν ἀχώριστη ρόκα τῆς τῇ
χιλιοσκαλισμένη, — δεύτερη γερόν-
τισσα μὲ τὰ μακριὰ ξασμένα ἀσπρό
μαλλὰ τῆς καὶ τὸ θετό τῆς, ἀχώ-
ριστο, παιγνιδιάρικο ἀδραχτάγγο-
νο, — θέλεις ποὺ οἱ παλιές καλές ἐ-
ποχὲς καθρεφτίστηκαν ξαφνικὰ στὸ
ἤρεμο νερὸ τοῦ ἀσημοτσουκαλιοῦ,
ποὺ χαμογελάει στὸ πεζούλι τοῦ
παραθυριοῦ...

Μπορεῖ κι’ αὐτό.

Γεγονὸς πάντως εἶναι, ὅτι αὐτὴ
τὴν ὥρα ἢ γιὰ γιὰ ξαναζεῖ τὰ δε-
καοχτῶ της χρόνια...

— Τότε εἶναι καὶ τὰ ριζικάρια:
Κάθε τσοῦπα ἔχει πάντα κατὰ νοῦ
νὰ παντρευτεῖ καὶ νὰ φτιάσει φαμε-
λιά. Ὅλοένα αὐτὸ γυροφέρνει στὸ
μυαλό της ἀπὸ τὰ μικρά της χρό-
νια παίζοντας μὲ τὶς κοῦκλες τῆς.

Σὰν εἶναι ὅμως γύρω στὰ εἴκοσι
τὸ καρτερεῖ ὥρα τὴν ὥρα καὶ τὰ
ριζικάρια εἶναι μιὰ καλὴ εὐκαιρία
νὰ δεῖ, ἂν θᾶναι ἢ τυχερὴ τῆς хро-
νιας. Γιατὶ μὲ τὸν Κλειδῶνα τὰ κο-
ρίτσια θέλουν νὰ μάθουν τῆς τύχης
τὰ γραμμένα καὶ ποιά τσοῦπα θὰ
παντρευτεῖ μέσα στὸ χρόνο αὐτόν.
Ἔτσι μὲ ἀγωνία περιμένουν τὴν ὥ-
ρα ποὺ ἢ τύχη θὰ θγεῖ μέσα ἀπ’ τὸ

χαλκωματένιο τ'σκάλ'

Τὴ χρονιά, συνέχισε ἡ γιαγιά, πού παντρεύτηκε ἡ θειά σ' ἡ Θυμιούλα, ἡ μάνα τ' Πάν', ἔστειλαν τὰ κορίτσια ἀποβραδὶς τὴν παραμονὴ τ' Ἀγιαννιοῦ ἀπ' τὴ θρύση, νὰ φέρ' μὲ τὸ τσ'κάλι ἄκριτου νερὸ τὸ Βασίλ' τσ' Θανάσαινας, ποῦχε μάνα καὶ πατέρα. Τοῦπαν:

—Νὰ πᾶς νὰ τὸ γεμίσεις καὶ νὰ τὸ φέρεις ἐδῶ, χωρὶς νὰ μιλήσεις σ' ὅποιον κι' ἂν θρεῖς στὸ δρόμο.

Σὰν τῷφερε στὰ κορίτσια, πού ἦταν μαζεμένα στὸ μπαλκόνι μας, ἐκεῖνα ἔριξαν μέσα ἀπὸ ἕνα ριζικάρι. Ἄλλη σκ'λαρίκι' ἄλλη δαχτ'λίδ', ἄλλη ὅ,τι εἶχε καὶ τῷξεραν οἱ ἄλλες πῶς ἦταν δικό της. Ὑστερα σκέπασαν τὸ τσ'κάλ μ' ἕνα κεντίδ' καὶ τᾶψαν στὴν παραθύρα. Τὴν ἄλλη μέρα οὔλες οἱ τσοῦπες πῆγαν στὴν «περικαλιά», δηλαδὴ πῆγαν νὰ βοηθήσουν στὸ θέρο, σ' ὅποια ζήτησε τὴ βοήθειά τους, γιατί ὁ θέρος θέλει πολλὰ καὶ γρήγορα χέρια.

Αὐτὴ τὴ μέρα, εἴκοσι τέσσερες τοῦ Θεριστῆ, ποῦναι τ' Ἀγιαννιοῦ ἡ «περικαλιά» τελειώνει κατὰ τὶς δέκα ἡ ὥρα. Τότε' ἀπ' λὲς Γιάννου μ', σὰ μαζεύτηκαν οὔλες οἱ τσοῦπες στοῦ μπαλκόνι φώναξαν πίσου τοῦ Βασίλ' τ'ς Θανάσαινας, νὰ θγάλ' τὰ ριζικάρια. Τὸ παιδί ἔβαλε τὸ χέρι τ' μέσα στὸ τσ'κάλ κι' ἀνακάτωνα τὰ ριζικάρια. Ἀπὸ γυρ' βουλιὰ τραγοῦδαγαν ὄχι μοναχὰ οἱ τσοῦπες ἀλλὰ κι' ἄλλοι χωριανοὶ καὶ χωριανές, ποῦρθαν νὰ δοῦνε τί γένεται. Γι' αὐτὸ τὸ σπίτι πού θὰ θγοῦν τὰ ριζικάρια πρέπει νᾶχει χῶρο, γιατί θὰ μαζευτοῦν πολλὲς

κι' ἄπλα γιὰ νὰ χορέψουν...

—Καὶ τί τραγοῦδι ἔλεγαν τὰ κορίτσια γιαγιά; ρώτησα.

—Μῶκοφες τὴν κ'θέντα, ἀλλὰ δὲν πειράζει, γιατί εἶσαι δῶ, μοῦπε ἡ κυρούλα, ἐνθουσιασμένη πού τὴν πρόσεχα:

—Τραγοῦδαγαν κι' ἔλεγαν:

Σήμερα εἶναι τ' Ἀγιαννιοῦ,
θγάνουν τὰ ριζικάρια.

Ὅπου ἔχει τύχη καλὴ
νὰ θγει τὸ ριζικό του...

Μόλις τελείωσε τὸ τραγοῦδι, τὸ παιδί τράθηξε τὸ πρῶτο ριζικάρι, τὸ τυχερὸ τῆς χρονιάς. Ἦταν τὸ σκ'λαρίκι τ'ς Θυμιούλας. Αὐτὴν ἠθᾶταν ἡ τυχερὴ τ'ς χρονιάς.

—Καὶ τί ἔκανε τότε ἡ θειά μου, γιαγιά;

—Κοκκίνισε καὶ γέλαγε κι' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι τῆς δίναμε εὐχές... Τότε ἐκείνη, θυμᾶμαι, πῆγε κι' ἔφερε τὴ λαῖνοπούλα μὲ τὸ κυδῶνι τὸ γλυκὸ κι' ἔδινε στὸν καθένα ἀπὸ μιὰ κουταλιά στὸ στόμα... Ὑστερα ἔλεγαν ἄλλα τραγοῦδια. Τὰ ξέραμε ἀπὸ παλιὰ ἢ τὰ συγκεκριάζαμε ἀδετότε. Ἔτσι κάθε ριζικάρι τρα'γδιέταν πρῶτα μὲ λόγια ἀγάπης κι' ὕστερα ἔθγαινε. Τὸ πρῶτο ἦταν τὸ τυχερὸ, πού θὰ ἔστεργε μέσα σ' ἕνα χρόνο. Ἀλλὰ καὶ τ' ἄλλα ἔδιναν ἐλπίδες. Διάλεγαν στιχάκια καὶ ἀπὸ ἡμερολόγια καὶ τᾶλεγαν.

—Θυμᾶσαι κανένα ἀπὸ τότε; «κέντησα» τὴν κυρούλα μου.

Κι' ἐκείνη, ἀναστενάζοντας, μπορεῖ κι' ἀπὸ κούραση, μοῦπε μερικὰ :

Ἀπ' ὅλα τ' ἄνθια τοῦ Μαγιοῦ
μ' ἄρέσ' ὁ ἄσπρος κρίνος.
Κι' ἀπ' οὐλά τὸ ὄνόματα
μ' ἄρέσ' ὁ Κωνσταντῖνος.

Βασιλικὸς στὴ γειτονιά
κι' ἐμεῖς τὸν πιθυμοῦμε.
Ἔρχοντ' ἀπ' ἄλλῃ γειτονιά
καὶ τὸν κορφολογοῦνε...

Βασιλικὸς θραές, θραές,
νὰ στρώσω, νὰ κοιμᾶμαι.
Νὰ κόβω, νὰ μυρίζομαι
κι' ἐσένα νὰ θυμᾶμαι.

Βασιλικὸς πλατύφυλλος
μὲ τὰ σαράντα φύλλα.
Σαράντα σ' ἀγαπήσανε
καὶ πάλε ἐγὼ σὲ πῆρα...

—Ἐμεῖς οἱ τρανύτερες (δὲν ἀπο-
σταίνει ἡ κυράουλα μου ἀπόψε...),
λέγαμε καὶ λιανοτράγουδα:

Στοῦ παπαῦ τὰ παραθύρια
κάθονται δυὸ μαῦρα φρύδια.
Νάχα γὼ τὰ μαῦρα φρύδια
κι' ὁ παπαῦς τὰ παραθύρια...

κι' ὅταν ἔβγαιναν ὅλα τὰ ριζικά-
ρια, τραγουδοῦσαμε ὅλοι μὲ τὸ
στόμα καὶ χόρευαν τὰ κορίτσια.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ριζικάρια.

—Σ' ἄρεσε, Γιάννου μ';

—Μ' ἄρέσουν πάντα οἱ ἱστορίες
τῆς γιαγιάς μου...

—Ἀμ' δὲ σοῦπα κι τ' ἄλλου:

Τ' ἀποθραδὶς, παραμονὴ τ' Ἀ-
γιαννιοῦ, μαζεúdoμαστε κάθε γει-

τονιά στὸ σταυροδρόμι, ἀνάβαμε
φωτιά καὶ ρίχνουμε πάνω νὰ καοῦν
τὰ πρωτομαγιάτικα στεφάνια, ποὺ
ξεκρεμᾶμε ἀπὸ τὶς πόρτες τῶν σπι-
τιῶν. Οἱ νεώτεροι μαζεúdoουν φόρα
καὶ πηδᾶνε πάνω ἀπὸ τὶς φλόγες. Γί-
νονται τότε πολλὰ παρδαλά (ἀστεῖα
πειράγματα κλπ.). Ἔτσι, ὅλο τὸ
χωριὸ ἀπ' τὴν ὥρα τοῦ ἔσπερινοῦ
μὲ τὶς φωτιές, ὡς ἀνήμερα τ' Ἀ-
γιαννιοῦ τὸ θράδυ, εἴμαστε στὸ
δρόμο.

Γι' αὐτὸ κι' ὁ γέρο Θεοδόσης ἔ-
λεγε τέτοιες ὥρες:

«Τ' Ἀγιαννιοῦ τ' Ἀλάμπαρδα
κι' ὁπόρτες (ἔξω ἀπὸ τὶς πόρ-
τες) οἱ τσοῦπες».

—Τὰ ριζικάρια, κυρούλα, ποῦ-
βγαιναν δεύτερα καὶ τρία ἦταν τυ-
χερά; Ξαναχάλασα τὴν ἔκσταση τῆς
γιαγιάς ἄθελά μου.

—Ἐδειχναν τὴ σειρὰ τῆς τύχης.
Τὴν ἀράδα τῆς καθεμιᾶς, ποὺ φρόν-
τιζε νὰ κοιτάξει στὴν ἡρεμὴ ἐπιφά-
νεια τῶν νερῶν τοῦ πηγαδιοῦ καὶ
νὰ προσπαθῇ νὰ δεῖ ἐκεῖ τὴ μορ-
φή τοῦ παλληκαριοῦ, ποὺ θὰ τῆς
ταίριαζε, ὅταν θαμπᾶ τὸ πρωτὶ τ'
Ἀγιαννιοῦ θᾶβγαζε νερὸ νὰ ποτί-
σει τ' ἄλογο...

Ἄλλῃ βολὰ θὰ σοῦ ξεστορίσω
γιατὶ τὸν Ἀγιάννη τὸν λένε Ριγα-
νὰ καὶ τί λέει ἐκείνη τὴ μέρα ὁ Ἥ-
λιος γυρίζοντας ἀπ' τὰ βουνά. Τώ-
ρα πάρε τὸ τσ' κάλ κι' αἵντε στὸν
πλάτανο νὰ μ' φέρ'ς κρύο νερό. Ἀ-
ἵντε, νᾶχεις τ'ν εὐχή μ'...

ΕΞΩΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΑΜΦΙΣΣΑ

Τὸ Παναγιόρρεμα καὶ ὁ Ἀη Νικόλας

ΚΩΝ. ΣΤΟΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ

Τὰ παλιὰ χρόνια ζοῦσαν στὴν Ἀμφισσα κάποιοι ιδιόρρυθμοι τύποι ἀνθρώπων, ποὺ ἔτρεφαν ἰδιάζουσες ἀντιλήψεις γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς χωρὶς, θέβαια, αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι τοὺς ἔλειπε ἡ λογικὴ καὶ ἡ σωστὴ κρίση. Ὁ πολὺς κόσμος μπόρεῖ νὰ τοὺς θεωροῦσε «λοξοὺς» ἢ «νεραῖδοπαρμένους» τὰ ἔργα τους ὅμως ποτὲ δὲν ἐπέτρεψαν κάποιο τέτοιο χαρακτηρισμό, τουλάχιστον γιὰ τοὺς περισσότερους.

Ἀνάμεσά, λοιπόν, σ' αὐτοὺς ἦταν, ὅπως θυμᾶμαι, καὶ δυὸ θρησκευόμενοι συμπατριῶτες μας ποὺ τελικὰ ἐγκατέλειψαν τὰ ἐγκόσμια καὶ μόνασαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Καὶ μὲ τὴν προσωπικὴ τους ἐργασία, τὶς οἰκονομίες τους καὶ τὴν ἐνίσχυση φίλων καὶ συγγενῶν κατόρθωσαν νὰ φτειάξουν δυὸ ἐξωκκλήσια, ὁ ἓνας στὸ Παναγιόρρεμα καὶ ὁ ἄλλος σ' ἓνα θράχο ἀπότομο, πάνω ἀπ' τὸν παλιὸ δρόμο Ἀμφισσας — Ἀγιαθυμιάς, ἀντίκρυ σχεδὸν ἀπὸ τὸν Προφήτη Ἡλία.

Τὸ Παναγιόρρεμα εἶναι μιὰ μαγευτικὴ τοποθεσία, τόσο ὠραία καὶ ἐπιβλητικὴ ποὺ σὲ μαγνητίζει καὶ σὲ καθηλώνει. Τουλάχιστον ἔτσι ἦταν τότε. Ἐκεῖ ἀποσύρθηκε νὰ μονάσει ὁ Σαλωνίτης Ταγκαλῆς. Τὰ

χρόνια ποὺ ἀσκήτευε, καὶ ποὺ ἐμείζετε εἴμαστε νέοι, πολλὲς φορὲς ἐπισκεπτόμαστε τὸ Παναγιόρρεμα γιὰ νὰ περάσουμε τὴ μέρα μέσα στὴ γαλήνη καὶ τὴν ἡσυχία τοῦ μαγευτικοῦ τοπίου. Καὶ σιγὰ - σιγὰ γνωριστήκαμε καλλίτερα μὲ τὸν κοσμοκαλόγερο, ἀποχτήσαμε τὴν ἐμπιστοσύνη του καὶ μάθαμε, ἀπὸ πρῶτο χέρι, τὴν ἱστορία του. Ὁ Ταγκαλῆς ἦταν πρωτύτερα ἔμπορος στὴν Ἀμφισσα καὶ εἶχε ἓνα μικρὸ μαγαζὶ στὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ στὸ παλιὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, ἀπέναντι ἀπὸ ἓνα πλῆθιν οπιτί — νομίζω τοῦ Νικακία. Μὰ ξάφνου ἐγκατέλειψε τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴ ζωὴ στὴν πόλη καὶ πῆγε νὰ ζήσει στὸ Παναγιόρρεμα ὅπου σιγὰ - σιγὰ ἔχτισε μιὰ ἐκκλησίτσα. Μὲ σκληρὴ καὶ ἐπίπονη ἐργασία ξεχέρσωσε κάθε καλλιεργήσιμο χώρο ἐκεῖ γύρω καὶ τελικὰ ἐφτείαξε ἓνα χωμαφάκι, ἓνα μικρὸ ἀμπέλι καὶ ἓνα περιβολάκι γιὰ τὶς ἀνάγκες του. Καί, ἀκόμα, δημιούργησε πολλὰ μελίσσια ποὺ τοῦ ἀπόφεραν ἓνα καλὸ εἰσόδημα. Κίνητρό του, μᾶς εἶπε, ἦταν ἡ πίστη του στὸ Χριστὸ καὶ στὴ Παναγία καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ μοναστικὴ ζωὴ. Καὶ ὅτι ποτὲ δὲν μετάνοιωσε ποὺ ἐγκατέλειψε τὰ ἐγκό-

σμια καὶ πῆγε στοὶ Παναγιόρρεμα. Ἀντίθετα, μᾶς δήλωνε, ἦταν πολὺ εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν τρόπο πού ζοῦσε. Ἔκανε μιὰ ἥσυχη ζωὴ, εἵχε ἐξασφαλίσει τόσο τὴν καθημερινή του ἀπασχόληση, ἄλλοτε στοὺς χωράφι καὶ ἄλλοτε στὰ μελίσσια, ὅσο καὶ κάποια οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία πού τοῦ ἐπέτρεπε νὰ συνεχίζει τὸ ἔργο πού εἶχε σχεδιάσει.

Ἐνδεικτικὸ ἦταν ὅτι ἐνῶ ὅσες φορές τὸν προσκαλέσαμε νὰ μείνει μαζί μας γιὰ φαγητὸ μᾶς ἀρνήθηκε, ἐκεῖνος μερικές φορές μᾶς ὀδήγησε στοὺς καλύβι - ἀποθήκη του γιὰ νὰ μᾶς προσφέρει ἕνα ποτήρι ἀπὸ τὸ κρασί του, πού μὲ περηφάνεια ὀνόμαζε «νέκταρ τῶν θεῶν». Καὶ εἶχε δίκιο νὰ περηφανεύεται γιατί ἦταν πραγματικὸ νέκταρ. Ἐνα κρασί φτιαγμένο μὲ ξεχωριστὸ τρόπο, χωρὶς χημικὲς οὐσίες καὶ νοθεύματα, μὲ σταφύλια ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὸ δικό του ἀμπέλι, μὲ ὠραῖο χρῶμα καὶ ἀκόμα ὠραιότερη γεύση.

Μόνος, λοιπὸν καὶ ἔρημος, μὲ συντροφιά τοὺς ἁγίους καὶ τ' ἀγρίμια τοῦ βουνοῦ, ὁ γέρο Ταγκαλῆς ἔζησε στοὺς Παναγιόρρεμα, κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ, πολλὰ χρόνια ἀντιμετωπίζοντας μοναχὸς του τίς ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς. Καὶ πέθανε σὲ βαθεῖα γεράματα ξεχασμένος ἀπὸ ὅλους, πού ἴσως τὸν θεωροῦσαν παραλογισμένο, ἀλλὰ εὐχαριστημένος γιατί ἀξιώθηκε νὰ πραγματοποιήσει ἐκεῖνο πού ποθοῦσε.

Ὁ Κύριος ἄς ἀναπαύσει τὴ ψυχὴ

του σὲ ἕνα ἄλλο Παναγιόρρεμα ἐκεῖ ἐπάνω.

Ἐνας ἄλλος ιδιόρρυθμος τύπος πού καὶ αὐτὸς μπόρεσε νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἐπιθυμία του νὰ χτίσει ἕνα ἐξωκκλήσι καὶ νὰ ἀφοσιωθεί στοὺς Θεοῦ, ἦταν ὁ παπoὺς Γιαννάκης. Σὲ ἕνα ἀπότομο θάραχο, δεξιά τοῦ παλιοῦ δρόμου πρὸς τὴν Ἀγιαθυμιά, σὲ μιὰ σπηλιά, ἔχτισε μιὰ ἐκκλησίτσα, ἀφιερωμένη στοὺς Ἅγιο Νικόλαο, ὅπου ἀνέβαινε κάθε πρωτὶ, ἀνάθε τὰ καντήλια καὶ ἔμενε ὥρες ἀτέλειωτες ἀγναντεύοντας τὸν ἀπέραντο λόγγο τῆς Ἀμφισσας μὲ τίς χιλιάδες ἐλιόδεντρα καὶ εὐχαριστώντας τὸ Θεὸ πού τὸν ἀξίωσε νὰ χαίρεται τὸ θέαμα τοῦτο καὶ νὰ τὸν ὑπηρετεῖ. Ἡ ἀρχὴ τῆς προσπάθειάς του ἦταν ἕνα ὄνειρο πού εἶδε ὅτι στὴ σπηλιά αὐτὴ, ἀπροσπέλαστη ἀπὸ παντοῦ, θρισκόταν μιὰ εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Σκέφθηκε, τότε, νὰ ἐξερευνήσει τὴ σπηλιά γιὰ νὰ ἐξακριβώσει ἂν τὸ ὄνειρό του θάβγαине ἀληθινό.

Μὲ τὴ βοήθεια, λοιπὸν, ἑνὸς γείτονά του, ἐπίσης θρησκευόμενου, ἄρχισε νὰ μελετᾷ τὸν τρόπο προσεγγίσεως τῆς σπηλιάς, πού παροῦσιν πολλές δυσχέρειες καὶ φαινόταν ἀπροσπέλαστη. Τὴ λύση, τελικά, τὴν ἔδωσε πάλι ὁ Ἅγιος, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ παπoῦ Γιαννάκη. Ξαναπαρουσιάστηκε στοὺς ὄνειρό του, τοῦ ὑπόδειξε τὸν προσφορότερο τρόπο καὶ τὸν ἐφάρ-

μοσαν χωρίς καμμιὰ καθυστέρηση.

Ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ βράχου, ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὴ σπηλιά, ὁ βοηθὸς του, δεμένος μὲ ἓνα σκοινὶ καὶ πατώντας σὲ προεξοχές καὶ νεροφαγώματα, κατέβηκε ὡς τὴ σπηλιά καὶ τὴν ἐξερεύνησε. Ὅταν δὲ ξανανέβηκε, τραθηγμένος ἀπὸ τὸν παπποῦ Γιαννάκη στὴν κορυφὴ ἀγκυλοσπῆκται καὶ σταυροκοπηθῆκαν μὲ κατάνυξη γιατί πράγματι στὰ τοιχώματα τῆς σπηλιάς ἦταν ζωγραφισμένες ἓνα σωρὸ εἰκόνες, ξεθωριασμένες μὲν ἀπὸ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, ἀλλὰ ποὺ δήλωναν καθαρά ὅτι ἐκεῖ μέσα λατρευόταν κάποτε ὁ Κύριος. Αὐτὸ τὸν ἔσπρωξε νὰ φτειάξει ἓνα σχετικῶς εὐκόλο τρόπο προσπελάσεως τῆς σπηλιάς, ὥστε καὶ ἄλλοι πιστοὶ νὰ τὴν ἐπισκέπτονται καὶ νὰ δοξάζουν τὸ Θεό.

Ὑστερα, λοιπόν, ἀπὸ μερικοὺς μῆνες, μὲ τὶς οἰκονομίες ποὺ διέθετε καὶ τὶς προσφορὲς φίλων καὶ πιστῶν, ἔχτισε κάτω ἀπὸ τὴ σπηλιά μιὰ πέτρινη σκάλα μὲ 10—15 σκαλοπάτια καὶ στὸ κεφαλόσκαλο στέριωσε μιὰ ξύλινη φορητὴ σκάλα ποὺ ἔφτανε ὡς τὸ στόμιο τῆς σπηλιάς σὲ ὕψος 40—50 μέτρα ἀπὸ τὴ γῆ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἔδωσε τὴν δυνατότητα στοὺς... τολμηροὺς νὰ ἐπισκέπτονται τὴ σπηλιά — καὶ δὲν ἦταν λίγοι.

Διευκρίνιση γιὰ τὸ χρόνο καὶ τὸν τρόπο ποὺ ἡ σπηλιά εἶχε γίνεи τόπος λατρείας δὲν δόθηκε ποτὲ οὔτε ἂν ἐξ ἀρχῆς τὸ στόμιό της ἦ-

ταν τόσο ψηλὰ ἀπὸ τὴ γῆ. Τὸ πιθανότερο πάντως εἶναι ὅτι κάποτε ἡ εἴσοδος θὰ ἦταν χαμηλότερα, περὶ ποὺ στὸ ὕψος τῆς γῆς ἀλλὰ κάποιες κατολισθήσεις θὰ ἔφεραν τὸ ἔδαφος πιὸ κάτω καὶ τὸ στόμιο τῆς σπηλιάς στὸ ὕψος ποὺ σήμερα βρίσκεται.

Ὁ παπποῦς Γιαννάκης ἐξακολούθησε γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ ἔργο του. Περιποιοῦντο τὸ χωρὸ, συντήρησε τὶς τοιχογραφίες, συμπλήρωσε τὰ κενὰ μὲ κάποιες καινούργιες καὶ γενικὰ δημιούργησε ἓνα συμπαθητικὸ ἐξωκκλήσι δυὸ θήματα ἀπὸ τὴν πόλη. Καὶ ἀνεβοκατέβαινε σὲ αὐτὸ μὲ τὴν εὐχέρεια καὶ τὴ σιγουριά ποὺ δίνει ἡ πίστη.

Εἶτε ὅμως ἀπὸ τὰ γεράματα εἶτε ἀπὸ τὴ σιγουριά ποὺ δίνει ἡ καθημερινὴ χρῆση, δὲν λογάριεσε τὴ φθορὰ καὶ τὸ σάπισμα τῆς ξύλινης σκάλας ἀπὸ τὴν πολυκαιρία, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σπάσει κάποια μέρα ἐνῶ ἀνέβαινε, καὶ νὰ πέσει ἀπὸ μεγάλο ὕψος. Κάποιοι Ἀγιαθymiῶτες ποὺ περνοῦσαν κατεβαίνοντας στὴν Ἀμφισσα τὸν θρῆκαν βαρεῖα τραυματισμένο, τὸν ἔφεραν στὸ γιατρὸ μὰ δὲν ἔγινε τίποτα. Ὁ παπποῦς Γιαννάκης εἶχε πετάξει στοὺς οὐρανούς.

Ὁ Ἀη Νικόλας, ποὺ τὸν λάτρεψε, τὸν εἶχε πάρει, φαίνεται, κοντά του γιὰ νὰ τὸν λυτρώσει ἀπὸ τὰ θάσανα τῆς ζωῆς καὶ γιὰ νὰ τοῦ ἀνταποδώσει τὰ ὅσα ἔκαμε γιὰ χάρι Του.

Ἀξιος ὁ μισθὸς του.

ΝΕΡΑΪΔΕΣ

Γενάρης μήνας, ή νύχτα ήταν θεοσκοτεινή και ό άγέρας έξω από τό σπίτι λυσομανούσε και σφύριζε άνάμεσα στούς καπνοδόχους.

Μέσα στο δώμα του σπιτιού, στο μεγάλο τζάκι, άναθε φωτιά από κούτσουρα έλατου και κέδρου, που τριζοβολούσε και σκορπούσε τριγύρω μυρουδιά ρετσινιού. Κοντά στο τζάκι καθόταν ή μάνα μας ή Χρύσα, άποκαμωμένη από τίς δουλειές τής ήμέρας και τά 4 παιδιά της από 6 έως 15 έτών. Ό μεγαλύτερος, ό Θωδωρής, ή Μαργκώ, έγώ και ό Βενιαμίν τής οικογενείας, ό Κωσταντής. Ό πατέρας μας ό Νικολός καθόταν στην κόχη του τζακιού και έβραζε κρασί στη φωτιά, μέσα σε πήλινο τσουκάλι, για να πιεί και να του φύγει τό κρύο που άρπαξε σε μιá νεροποντή κάτω στο λόγγο.

Ό Κωσταντής, ζωηρός και άτίθασος, που όλο μäs έκανε ζαβολιές και μαλώνανε, είχε κουρνιάσει στά γόνατα τής μάνας μας και, σώνει και καλά, ήθελε να του ειπεί ένα παραμύθι, όπως κάθε βράδυ του χειμώνα. Η μάνα μας ή Χρύσα, πήρε σοβαρό ύφος, έρριξε μιá ματιά στον πατέρα μας και μäs είπε:

Παιδιά μου, άπόψε θά σäs διηγηθώ μιάν άληθινή ιστορία που την έζησα έγώ — για τίς Νεράϊδες και τά ξωτικά που θγαίνανε τά παλιά τά χρόνια.

Ήμωνα, που λέτε, 18 χρονών κοπέλα, άρραβωνιασμένη με τον Νικόλα, τνό πατέρα σας. Άποβραδύς

Γ. ΜΠ.

συμφωνήσαμε με την άδελφή μου την Βγινιά να σηκωθούμε καμμιά ώρα νύχτα, την ώρα που θά μäs ξύπναγαν τά κοκκόρια και να πάμε στο δάσος του Παρνασσού, σε άπόσταση μιäs ώρας από τό χωριό να κόψουμε καυσόξυλα για τό τζάκι.

Πέσαμε, πήραμε τον πρώτο ύπνο και όταν άκούσαμε τό λάλημα του κόκκορα του σπιτιού μας σηκωθήκαμε, καθαλήσαμε τά ζωντανά και άνηφορίσαμε στην πλαγιά. Μέσα στά σκίνα και στά κέδρα έπικρατούσε άπόλυτη ήσυχία και μäs έκανε έντύπωση ότι δέν συναντήσαμε κανένα χωριανό να πηγαίνει για ξύλα, πράγμα πολύ συνηθισμένο.

Με τό χάραμα φτάσαμε στην κορφή, στη θέση Κρόκι, απ' όπου άρχίζει τό δάσος, έμείς όμως θά πηγαίναμε πιό βαθιά να κόψουμε έλάτια. Ήταν πανσέληνος, Μάης μήνας, και τό φεγγάρι έλουζε με τό άσημένιο του φως τά έλάτια που φάνταζαν πελώρια μέσ' τή νύχτα. Ό γκιώνης από μιá γκορτσιά φώναζε τον άδελφό του λυπητερά και μακριά άκούγονταν ούρλιαχτά τσα καλιών. Μäs έπιασε τρόμος.

Περιμέναμε άρκετή ώρα και όμως δέν έλεγε να ζημερώσει. Τότε, από τά σημάδια στον ούρανό καταλάθαμε ότι είχαμε γελαστεί στην ώρα και ότι ήταν άκόμη βαθιά νύχτα.

Ό κόκκορας μäs ξεγέλασε, για-

τί πολλά κοκκόρια λαλοῦν τὰ μεσάνυχτα καὶ κατὰ τὶς 4 τὸ πρωῒ.

Ἐμεῖς φαίνεται ἀκούσαμε τὸ πρῶ το λάλημα τοῦ κόκκορος, ξυπνήσαμε ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὸ θουνὸ νομίζοντας πὼς χάραξε ἡ αὐγὴ λόγῳ τοῦ φεγγαριοῦ, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἦταν μεσάνυχτα. Ἔτσι ἐξηγεῖται πὼς δὲν ἀπαντήσαμε καὶ ἄλλους χωριανοὺς στὸ δρόμο.

Καὶ τώρα τί θὰ κάνουμε; ἀναλογιστήκαμε καὶ μᾶς πήραν τὰ κλάματα. Τὸ μαγιατικό κρὺο μᾶς περουνίαζε ὡς τὸ κόκκαλο, τὰ ἄστρα ἔτρεμαν στὸν οὐρανό, ἐνῶ ἡ πούλια καὶ ὁ αὐγερινὸς ἦταν κάπου στὸ κέντρο — τὸ ξημέρωμα ἀργοῦσε. Συμφορὰ μας. Ἄν γυρίζαμε στὸ χωριό θὰ μᾶς περιγελοῦσαν οἱ χωριανοὶ ποὺ θὰ συναντούσαμε. Ἄν μέναμε στὴν κορφή θὰ ξυλιάζαμε ἀπὸ τὴν παγωνιά. Μόνη λύση, σκεφτήκαμε, ἦταν νὰ μποῦμε στὸ δάσος καὶ νὰ φτάσουμε στὸ ξέφωτο, ὅπου ἦταν μιὰ καλύβη τῶν τσοπάνηδων ἀκατοίκητη. Ν' ἀνάψουμε μιὰ φωτιά νὰ ζεσταθοῦμε, ν' ἀφήσουμε τὰ ζωντανὰ νὰ θοσκήσουν στὸ γρασίδι καὶ νὰ περιμένουμε τὸ χάραμα τῆς αὐγῆς. Μὲ τὴ ψυχὴ στὸ στόμα μπήκαμε στὸ δάσος χωρὶς μιλιὰ καὶ φτάσαμε στὸ ξέφωτο. Ἐγὼ πρώτη μὲ τὸ μουλάρι μας, τὸν Ἀράπη, καὶ ἀπὸ κοντά, σὲ κάποια ἀπόσταση ἀκολουθοῦσε ἡ Βγινιά μὲ τὸ μουλάρι τῆς ποὺ ἀργοπερπατοῦσε. Ξαφνικὰ ἕνας ἀγέρας δυνατὸς καὶ ἀνεπάντεχος σηκώθηκε καὶ ἄρχισε νὰ στροβιλίζεται στὸ ξέφωτο, σὰν κακὸ μαντάτο, ἐνῶ ἀπὸ μακριὰ ἀκούγονταν νὰ χτυπᾶ-

νε νταούλια, πίπιζες καὶ τούμπανα, ποὺ ὅλο πλησίαζαν.

Τότε ἀκούω τὴ φωνὴ τῆς Βγινιάς ποὺ φώναξε δυνατὰ:

—Χρῶσα γύρνα πίσω, ἔρχονται τὰ ξωτικά, γύρνα, ἐγὼ φεύγω, γύρνα πίσω!

Τὸ ζωντανό, ὁ Ἀράπης, ὅλο καὶ φύσαγε τὰ ρουθούνια του, χτυποῦσε τὰ πόδια του στὸ χῶμα, σὰν κάτι νὰ τὸ θασάνιζε, ἔκανε γὰ δώσει πίσω. Ξαφνικὰ θγαίνουν μέσα ἀπὸ τὰ σύδεντρα τοῦ δάσους κάτι κοπέλες, ὁμορφες σὰν τὰ κρύα νερά, ἀεράτες, μὲ τὰ ξέπλεκα μακρὰ μαλλιά τους ριγμένα στοὺς ὤμους καὶ φορώντας ἀραχνοῦφαντα πέπλα, πιάσανε χορὸ στῆς λάκας τὸ ξέφωτο. Ἐγὼ μαρμαρωμένη ἔβγαλα μιὰ φωνή:

—Παναγιά μου, οἱ Νεράϊδες! καὶ τότε ἦρθαν τριγύρω μου, μὲ κατέβασαν ἀπὸ τὸ ζωντανό καὶ πιάνοντάς μου τὰ χέρια μὲ ἔσυραν σὲ ἕναν ξέφρενο χορὸ. Καὶ ἦταν πολλές οἱ Νεράϊδες, καμμιά 50ριά πάνω - κάτω, καί, λὲς καὶ δὲν πατοῦσαν στὴ γῆ, χόρευαν ἀσταμάτητα καὶ χτυποῦσαν τὰ νταούλια καὶ οἱ πίπιζες στὴ μέση τῆς λάκας. Ἀντιλαλοῦσαν οἱ ρεματιὲς καὶ τὰ φαράγγια καὶ ὁ ἀντίλαλος καὶ τὰ χαχανητὰ ἔφταναν ψηλὰ ὡς τὶς χιονισμένες κορφές τῆς Λιάκουρας. Καὶ ἦταν ἀστροφεγγιὰ καὶ τὸ γλέντι τρικούθερτο, ποὺ λένε. Πόση ὥρα κράτησε ὁ χορὸς, μιὰ ὥρα, δυὸ ὥρες; δὲν θυμᾶμαι, τὸ μόνο ποὺ θυμᾶμαι εἶναι πὼς χόρευα μαζί μὲ τὶς νεράϊδες σὰν ὄνειροπαρμένη. Καὶ κάποια στιγμή ἔκλεισα τὰ μάτια μου καὶ ἔπεσα στὸ ὑγρὸ γρα-

σίδι τὸ μουσκεμένο ἀπὸ τὴν πάχνη τῆς νύχτας. Ἐκεῖ ἔμεινα ξερή.

Καθὼς ἔμαθα ἀργότερα, χαράματα ἔφτασε ἡ Βγινιά στὸ χωριό, στὸ σπίτι μας, καὶ ἔφερε τὸ μαντάτο: Τὴ Χρύσα τὴν πῆραν οἱ νεράϊδες καὶ τὴν πῆγαν στὶς σπηλιές καὶ στὰ καρκάρια. Τὸ σπίτι ἀναστατώθηκε, κλαθμὸς καὶ ὀδυρμὸς ἀπὸ τοὺς δικούς μου. Ἦλθαν οἱ συγγενεῖς, ὁ Νικολός, γείτονες, καμμιὰ τριανταριά νοματέοι καὶ ἀνηφορίσαν στὴν πλαγιά. Μπροστὰ ἡ Βγινιά, κοντὰ ὁ Νικολὸς μὲ τὸ γκρᾶ καὶ πάρα πίσω ἄλλοι μὲ τὰ πόδια καὶ ἄλλοι καθάλα στὰ ζωντανά. Μπήκανε στὸ δάσος φωνάζοντας: «Χρύσα - Χρύσα», ἀλλὰ καμμιὰ ἀπάντηση, μόνο τὰ ἀηδόνια μὲ τὶς φυλλωσιές ἀκούγονταν. Φτάνοντας στὸ ξέφωτο θρήκανε τὴ Χρύσα ἀναίσθητη στὸ γρασίδι καὶ τὸ ζωντανὸ δίπλα τῆς νὰ θόσκει. Ἦταν ξυλιασμένη καὶ εἶχε τὰ μάτια κλειστά. Τῆς ἔκαναν ἐντριβές, τῆς ἔδωσαν νὰ πιεῖ πεντάχρονο κρασί γιὰ νὰ συνέλθει ἀλλὰ τοῦ κάκου, ἡ Χρύσα δὲν μιλοῦσε.

Τὴ φόρτωσαν στὸ μουλάρι καὶ τὴν ἔφεραν στὸ χωριὸ ὅπου τὸ μαντάτο εἶχε διαδοθεῖ καὶ ὁ κόσμος θγῆκε στὰ σοκάκια καὶ στὰ μπαλκόνια. Φέρνουν τὴν νεραῖδοπαρμένη, ἔλεγαν, τὴ θρῆκαν σὲ μιὰ μεγάλη σπηλιά μὰ τῆς ἔχουν πάρει τὴ λαλιά τῆς καφερῆς. Καὶ σταυροκοπιοῦνταν. Τὴ ξάπλωσαν στὸ κρεβάτι, ἦρθε καὶ ὁ παπὰ - Ἠλίας μὲ τὸ λιθανιστήρι γεμᾶτο ἀπὸ μοσχολίβανο καὶ διάθασε εὐχές καὶ ἡ γριὰ - Λεφάντω νὰ λύσει τὰ μάγια καὶ νὰ κάνει ξόρκια.

Συνῆρθα τὴν ἄλλη μέρα. Ἄνοιξα τὰ μάτια καὶ εἶδα δίπλα μου τὸ Νικολὸ νὰ μοῦ κρατᾷ τὸ χέρι τρυφερά καί, χαμογελώντας, νὰ μοῦ λέει:

— Χρύσα, ἦταν ἓνα ὄνειρο κακὸ ποὺ πέρασε, τώρα ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Καὶ μὲ φίλησε τρυφερά.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο παντρεφτήκαμε, κάναμε παιδιά, — ἔσᾳς, — μὰ πάντα θὰ θυμᾶμαι τὸ θουνὸ καὶ τὶς νεραΐδες. Καὶ ἦταν τόσο ὁμορφες, σὰν τὰ κρυσταλλένια νερά τοῦ Παρνασσοῦ.

Πέρασαν χρόνια, ἐμεῖς — τὰ παιδιά — μεγαλώσαμε, παντρεφτήκαμε, κάναμε δικές μας οἰκογένειες καὶ ἡ μάνα μας, στητὴ καὶ πάντα καλωσυνάτη, ἄντεχε στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου σὰν τὴ γέρικη βελανιά ποὺ στέκει ὀρθὴ στὶς καταιγίδες καὶ τοὺς κρεμνοὺς τοῦ χειμῶνα. Ἦφτασε τὰ ὀγδόντα χρόνια, τὰ ὀγδονταπέντε, τὰ ἐνενήντα, τὰ ἐνενήντα ἑπτὰ. Καὶ ὅλο μᾶς ἔλεγε: Τί κατάλαθα ἀπὸ τὴ ζωὴ; σὰν νὰ μῆκα ἀπὸ μιὰ πόρτα καὶ νὰ θγῆκα ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶναι.

Ἕνα χειμωνιάτικο θράδου, πρὶν τὰ Χριστούγεννα, ποὺ τὸ χιόνι σκέπαζε τὸ χωριὸ μὲ ἓνα ἄσπρο σεντόνι ἡ μάνα μας, γριούλα μὲ ἄσπρα μαλλιά καθόταν πάλι στὸ παραγῶνι, δίπλα στὸ τζάκι, καὶ γύρω ἦταν μαζεμένα τὰ ἐγγόνια τῆς. Εἶχε ἓνα γαλήνιο ὕφος καὶ τοὺς ἔλεγε παραμύθια καὶ — τί ἄλλο; — τὴν ἱστορία μὲ τὶς νεραΐδες καὶ τὰ ξωτικά. Ἔκανε τὸ σταυρό τῆς καὶ εἶπε:

— Στὰ παλιὰ χρόνια φανερωνόντουσαν τὰ ξωτικά, τώρα οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν οἱ ἴδιοι ξωτικά καὶ κά-

ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ... ΜΙΣΗΣ

Τοῦ ΓΕΝΙΚΟς

γ'

Εἶπα καὶ στὴν ἀρχὴ ὅτι σὲ τοῦτο τὸ χωριό, ὅπως καὶ σὲ ἄλλα, ὑπῆρχαν καλόγουστοι τύποι ποὺ κάθε τόσο σκάρωναν κι' ἀπὸ μιὰ κασκαρίκα στοὺς ἄλλους, ἔτσι ἀπλὰ γιὰ νὰ σπᾶνε τὴ μονοτονία τους. Μήπως ὑπῆρχε τὰ θέατρο, ὁ κινηματογράφος, ἄλλη ἐκδήλωση ἢ ἀκόμα ραδιόφωνο ἢ τηλεόραση γιὰ ψυχαγωγία; Οὔτε γραμμόφωνο δὲν ὑπῆρχε. Ἀναγκαζόντουσαν λοιπὸν νὰ συμπληρώσουν τὴ λίγη ψυχαγωγία ποὺ τοὺς ἔδιναν τὰ ὀργανωμένα πανηγύρια ἢ οἱ γιορτές, ὀνομα-

νοντας ξανὰ τὸ σταυρό της καὶ κρατώντας τὸ χέρι τοῦ ἐγγονοῦ της Γιάγκου, ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ κοιμήθηκε, γιὰ πάντα, τὸν αἰώνιο ὕπνο.

Ἀνηφορίζοντας ἔφτασα στὸ κοιμητήρι τοῦ "Αἱ Λιὰ γιὰ εὐλαβικὸ προσκύνημα στὸν τάφο τῆς μάνας μου. Στὴν ταφόπετρα διάβασα, Χ.Μ. ἐτῶν 97. "Ἐζησε κοντὰ ἕναν αἰῶνα μὲ σκληρὴ δουλειὰ στὰ βουνὰ καὶ στὰ λαγκάδια, παρέα μὲ τὶς νεράιδες καὶ τὰ ξωτικά, μὲ τὶς χαρὲς καὶ τῆς λύπης τῆς ζωῆς, γαλήνια ὅμως καὶ χωρὶς τὸ ἄγχος τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων.

Φτωχή, ἀγαπημένη μου Μάνα, πάντα σὲ θυμόμαστε μ' ἀγάπη καὶ νοσταλγία καὶ κάθε μέρα μᾶς λείπεις τόσο ἐσὺ ὅσο καὶ τὰ ὁμορφα παραμῦθια σου ποὺ γίνονταν ἕνα μὲ τὴ ζωὴ σου.

στικές καὶ γενικές ὅπως Χριστοῦ-γεννα κλπ., μὲ πειράγματα ἢ ἄλλα τεχνάσματα, τὰ ὁποῖα τελικὰ ὀδηγοῦσαν τὴ συντροφιά πάλι... ποὺ ἄλλοῦ; στὸ «κατοσταράκι»!

Τούτη τὴ φορὰ πρωταγωνιστὴς δὲν εἶναι ὁ γέρο - Θανασοῦλας. Εἶναι ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ, ἕνας καλλιεργημένος ἄνθρωπος, μὲ ξένες γλῶσσες, νοικοκύρης καλός, μὲ λεβεντιά, ἀλλὰ καὶ πολὺ καλὸς ἱερωμένος. Ἐκτελοῦσε τὰ θρησκευτικά του καθήκοντα ἄψογα, ὅπως ἄψογη ἦταν καὶ ἡ κοινωνικότητά του.

Γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ προσκομίσει καλὰ καὶ χωρὶς προβλήματα, διάλεγε πάντα — ὅπως καὶ ὅλοι οἱ παπᾶδες — τὴν καλύτερη λειτουργία.

Τὰ πρόσφορα, τὶς λειτουργιὲς δηλαδή, δὲν τὶς ἀγόραζαν τότε ἀπ' τὸ φούρνο, τὸν γερμανικὸ ἢ τὸν σεμιτατζίδικο, γιατί ἔπρεπε νὰ εἶναι καθαρὲς ἀπὸ κάθε πλευρὰ καὶ ἡ κάθε νοικοκυρὰ γιὰ νὰ φτιάσει ἕνα πρόσφορο ἀκολουθοῦσε τὴν παρακάτω διαδικασίαν. Πρῶτα ἔπρεπε νὰ εἶναι «καθαρή» — καὶ γι' αὐτὸ συνήθως τὶς ἔφτιαχναν γρη῏ς —, νὰ εἶναι πλυμένη, λουσμένη, χτενισμένη καὶ ὅπως δῆποτε νὰ μὴν εἶναι... «μαγαρισμένη».

"Ἐπειτα τὸ ἄλεύρι ποὺ χρησιμοποιοῦσε καὶ ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπ' τὸ καλύτερο, τὸ διπλοξάριζε ἀποθραδὺς καὶ ἔπιανε τὸ προζύμι.

Τὸ πρῶτὶ σηκωνότανε καὶ ζύμωνε, συνήθως νύχτα γιὰ νᾶχει τὴ μέρα ἐλεύθερη γιὰ τὶς ἄλλες δουλειές καὶ προπαντὸς γιὰ τὸ γενικὸ καθάρισμα τοῦ σπιτιοῦ ποὺ γινότανε κάθε Σάββατο.

Ἡ γρηὰ Πλουμάκαινα εἶχε φαίνεται θρεῖ τὴν κατάλληλη συνταγὴ καὶ ἔτσι, μερακλοῦ ποὺ εἵτανε, ἡ προσφορὰ τῆς ἦταν πάντα ἡ καλύτερη, γεγονὸς ποὺ ὁ παπᾶς εἶχε ἐπισημάνει.

Γιὰ νὰ προσκομίσει λοιπὸν ὁ παπᾶς διάλεγε πάντα τὸ πρόσφορο τῆς γρηᾶς - Πλουμάκαινας, ἀλλὰ γιὰ ἀντίδωρο ἔκοθε ἄλλο καὶ τὸ ὑπόλοιπο τὸ διέθετε στὴν παρέα γιὰ νὰ κολατσίσουν μετὰ τὴν ἐκκλησίαν. Εἶχε μάλιστα συμφωνηθεῖ ὁ παπᾶς νὰ θάζει τὴν καλὴ λειτουργιὰ καὶ οἱ ἄλλοι τά... ρέστα - κρασί, μεζέ κλπ. - καὶ τὸ πρᾶμα πῆγαινε ρολοῖ. Κάθε Κυριακὴ μετὰ τὴ λειτουργιὰ ὅλη ἡ συντροφιά τράβαγε γιὰ τοῦ γέρ' Ἀναστάση γιὰ κολατσό.

Μιὰ μέρα ὅμως ὁ γέρο Πλουμάκης ἔλαθε τὸ λόγο καὶ ζήτησε νὰ πληρώνει καὶ ὁ παπᾶς στὸ ρεφενέ καὶ δήλωσε ὅτι ἀναλαμβάνει αὐτὸς νὰ φέρνει καλὸ ψωμί, ἴσως μάλιστα καὶ καλύτερο ἀπ' τὴ λειτουργιὰ τοῦ παπᾶ.

Ὁ παπᾶς γέλασε καλόκαρδα καὶ συμφώνησε ἀμέσως. Τὴν ἐπομένη Κυριακὴ πράγματι ὁ γέρο - Πλουμάκης ἔφερε μιὰ θαυμάσια βιταλιά ποὺ τὴ χάρηκαν ὅλοι καὶ ὁ παπᾶς πλήρωσε τὸ ρεφενέ του. Τὴν ἄλλη Κυριακὴ τὰ ἴδια καὶ τὴν παρ' ἄλλη ἐπίσης.

Ὁ παπᾶς ὅμως παρατήρησε ὅτι ἀπὸ τότε ποὺ ὁ γέρο - Πλουμάκης ἔφερνε τὴν νοστιμότατη βιταλιά, ἡ γρηὰ - Πλουμάκαινα δὲν ἔφερνε πρόσφορο στὴν ἐκκλησίαν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δυσκολεύεται στὴ δουλειά του. Καὶ μιὰ μέρα τὴ θρῖσκει καὶ τὴ ρωτᾷ:

—Βρὲ γιατί δὲν μοῦ ξανάστειλες πρόσφορο γρηὰ Πλουμάκαινα; Καὶ ξέρεις ὅτι μόνο τὸ δικό σου προσκόμιζα.

—Παπᾶ μου δὲν μπορῶ νὰ σοῦ πῶ τίποτα, λέει ὁ γρηὰ.

—Καὶ γιατί δὲν μπορεῖς; Ὅ,τι καὶ νᾶναι στὸν παπᾶ δὲν τὰ λέμε;

—Δὲν φταίω ἐγὼ παπᾶ μου. Ἐκεῖνος ὁ ἀναποδιασμένος ὁ ἄντρας μου φταίει, ἐκεῖνος δὲν μ' ἀφήνει.

—Πῶς δὲν σ' ἀφίνει, ἀφοῦ καὶ καλὸς καὶ φίλος εἶναι.

—Ναί. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ φιλία φταίει. Θὰ στὸ πῶ νὰ ξαλαφρώσω. Κάθε φορὰ ποὺ ἐγὼ ζυμώνω τὸ πρόσφορο ἔρχεται ὁ τρικέρ'ς καὶ μὲ μαγαρίζει. Καὶ ἔτσι ἡ λειτουργιὰ γίνεται βιταλιά στὸ τέλος καὶ τὴν τρῶτε μαζύ. Πῶς νὰ τὴ φέρω παπᾶ μ' τέτοια;

Γέλασε ὁ παπᾶς καὶ τράθηξε κατ' εὐθείαν νὰ θρεῖ τὸν γέρο - Πλουμάκη καὶ κεῖ μπροστὰ στὴ συντροφιά τοῦ δήλωσε ὅτι ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα θὰ πληρώνει αὐτὸς τὰ ἔξοδα καὶ θὰ θάζει τὴ λειτουργιὰ, ἀρκεῖ νὰ ἀφίνει τὴ γρηὰ του ἡσυχῇ... νὰ κάνει τὴ δουλειά της.

Τὸ ἀστεῖο εἶχε πετύχει. Ὁ γέρο - Πλουμάκης εἶχε κερδίσει καὶ γιὰ πολὺ καιρὸ ἡ συντροφιά γελοῦσε μὲ τὸ σατανικὸ σχέδιό του.

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Α.— Τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν — Δ)νη Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ, μὲ ἔγγραφό του ἐκάλεσε ὅλους ὅσους ἔχουν δημιουργήσει Λαογραφικὰ Μουσεῖα ἢ Συλλογές, εἴτε εἶναι ἰδιώτες, εἴτε Ν.Π.Ι.Δ., γιὰ μιὰ γνωριμία μεταξὺ τους καὶ προπαντὸς γιὰ μιὰ ἐκπαίδευση πᾶνω στὰ θέματα ποὺ ἔχουν σχέση με τὴν συγκρότηση καὶ ὀργάνωση μιᾶς Λαογραφικῆς Συλλογῆς.

Βρέθηκαν πᾶνω ἀπὸ 60 ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὰ 103 Ν.Π.Ι.Δ. ποὺ ὑπάρχουν στὴ χώρα καὶ ἄλλοι τόσοι περίπου ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν Νομαρχιῶν.

Ἀπ' τὴ Νομαρχία Φωκίδας δὲν παραβρέθηκε κανένας καὶ τὴν ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ἀντιπροσώπευσε ὁ Πρόεδρος της, ποὺ εἶναι καὶ ὑπεύθυνος τοῦ Λαογραφικοῦ Μουσείου Φωκίδας.

Τὸ Σεμινάριο ἐγίνε στὶς 7, 8, 9 καὶ 10 Μαΐου 1985 στὴν αἴθουσα τῆς Παλαιᾶς Βουλῆς.

Θέματα ποὺ ἀναπτύχθηκαν ἦταν:

1. Συγκρότηση καὶ ὀργάνωση Λαογραφικῆς Συλλογῆς.
2. Νομικὴ προστασία τῶν Λαογραφικῶν ἀντικειμένων.
3. Κτηριολογικὰ προβλήματα τῶν Μουσείων - Προθήκες Μουσείων.
4. Ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος στὰ μουσειακὰ ἀντικείμενα.
5. Ἐρευνα, τεκμηρίωση καὶ δημοσίευση τοῦ ὕλικου τοῦ Μουσείου.
6. Ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα τοῦ Λαογραφικοῦ Μουσείου.
7. Τὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο καὶ ἡ Βιβλιοθήκη.
8. Διατήρηση καὶ ἐπισκευὴ στὰ ἔργα τέχνης.
9. Διατήρηση - Συντήρηση ὑφασμάτων.
10. Διατήρηση - προστασία - συντήρηση τοῦ ξύλου.
11. Προστασία καὶ συντήρηση τοῦ μετάλλου.
12. Ἀποθήκευση τῶν Λαογραφικῶν Συλλογῶν.

“Ὅλα τὰ θέματα ἦταν τεκμηριωμένα πᾶνω σὲ ἐπιστημονικὲς θάσεις καὶ πολλὰ ὠφελήθηκαν ὅσοι παρακολούθησαν τὸ Σεμινάριο.

Τονίζουμε ἐδῶ ὅτι ἀπὸ τὰ 105 Λαογραφικὰ Μουσεῖα καὶ Συλλογές ΜΟΝΟ τὰ δύο (2) εἶναι κρατικά, δηλαδὴ ἀνήκουν στὸ Κράτος. “Ὅλες οἱ ἄλλες προσπάθειες εἶναι ἰδιωτικές, δηλ. ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπὸ ἄτομα ἢ συντροφίες, παραμένουν ἰδιωτικές, ἀλλὰ ἀναγνωρισμένες ἀπὸ τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖο βοηθᾷ καὶ συντρέχει τὸ ἔργο τους, ἀφοῦ χαρακτηρίζει τὰ Μουσεῖα αὐτὰ ὡς Κέντρα σχολαστικῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας γιὰ τοὺς ἐπιστήμο-

νες και πιστεύει ότι αυτά προσφέρουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εκπαιδευτικό έργο στο κοινωνικό σύνολο.

Και δεν μπορεί να σκεφτόταν άλλοιώς το Κράτος αφού το Μουσείο προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στο κοινό με το να διαφυλάσσει τα τεκμήρια του πολιτισμού της κοινωνίας και βοηθά τον άνθρωπο να αποκτήσει αυτοσυνειδησία, δηλ. να αναγνωρίσει την ταυτότητά του, να γνωρίσει την εσφύια του, τη δύναμή του, το μεγαλείο του, και ακόμα, γιατί το Μουσείο αποτελεί τον κρίκο που συνδέει το παρόν με το παρελθόν και τρέφει τα όρματα για το μέλλον.

Κατά τη διάρκεια του Σεμιναρίου έγιναν εκπαιδευτικές ξεναγήσεις στο «ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ», στο «ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ» και στο «ΕΘΝΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ».

Την τελευταία μέρα το Υπουργείο δέχτηκε προτάσεις - παρεμβάσεις των παρευρισκομένων εκπροσώπων. Από τη δική μας πλευρά τονίσθηκε ότι:

1. Το Σεμινάριο κρίνεται γόνιμο, ωφέλιμο, γιατί και γνώσεις μας έδωσε και την ευκαιρία να αλληλογνωρισθούμε τόσο μεταξύ μας τα αδελφά σωματεία όσο και τα σωματεία με το Υπουργείο, το οποίο πρέπει να σκύψει με όνοιχτό αυτί και να ακούσει το μεγάλο πόνο μας. Πρέπει να καταλάβει ότι δεν αρκεί ή οποιαδήποτε φιλότιμη προσπάθεια των δημιουργών αυτών των Μουσείων ή Συλλογών αλλά χρειάζονται και χρήματα. Και αυτά τα χρήματα που χρειάζονται είναι πάρα πολύ λίγα σχετικά με αυτά που κυριολεκτικά πετιούνται σε διάφορες φιέστες, τις περισσότερες φορές κακής ποιότητας.

2. Το Υπουργείο πρέπει να προγραμματίσει τη στέγαση σε μόνιμες, ιδιόκτητες, κατάλληλες εγκαταστάσεις όλων των Μουσείων που θα κριθούν ότι πληρούν κάποιες προϋποθέσεις και παρουσιάζουν ενδιαφέρον.

3. Το Υπουργείο να δημιουργήσει κινητό συνεργείο επίσκεψων - συντηρήσεως, το οποίο να επισκέπτεται τα Μουσεία, να δίνει οδηγίες και συμβουλές, αλλά και τις πρώτες βοήθειες στα μουσειακά εκθέματα που χρειάζονται τέτοιες.

Η προσπάθεια αυτή του κινητού συνεργείου μπορεί να ενισχυθεί με την έκδοση και αποστολή ειδικού φυλλαδίου στο οποίο να αναγράφονται βασικές οδηγίες για τα θέματα που αφορούν τη συντήρηση και έναποθήκευση των Μουσειακών αντικειμένων.

4. Το Σεμινάριο αυτό πρέπει να επαναλαμβάνεται τακτικά και κάθε φορά σε άλλη πόλη για απόκτηση επιπλέον γνώσεων και πείρας των εκπαιδευμένων.

Ἐπιτρέπεται ἡ μερική ἢ ὀλική ἀναδημοσίευση τῶν κειμένων, μετὰ τὴν
προϋπόθεση νὰ γίνεταί μνεία τοῦ περιοδικοῦ, ὅπου πρωτοδημοσιεύθηκε
καὶ νὰ δημοσιεύεται ὁ πρόλογος ἢ τὸ σχόλιο τῆς συντάξεως, ἂν ὑπάρχει.

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ